

PRIROČNIK

za nevladne organizacije v boju proti diskriminaciji

Prevedla in priredila Neža Kogovšek

Junij 2005

**Gradivo za seminar Mirovnega inštituta
»Vloga nevladnih organizacij v boju proti diskriminaciji**

Izvedbo seminarja je omogočila Evropska komisija.
Partner pri projektu je Human European Consultancy.

Za vsebino te publikacije odgovarja izključno izdajatelj, Mirovni inštitut,
in se je v nobenem primeru ne sme tolmačiti kot odraz stališč Evropske komisije.

STROKOVNI SODELAVCI

Admir Baltić je po izobrazbi politolog. Magistriral je leta 2004 na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. V letih 2000-2002 je sodeloval pri projektu spremljanja nestrpnosti na Mirovnem inštitutu, v letu 2002 pa je sooblikoval in vodil mladinske delavnice pri projektu "Tvoja pot k strpnosti" v okviru urada RS za mladino. Je stalni sodelavec Bošnjaške kulturne zveze, od leta 2004 pa dela tudi na radiu Študent kot snovalec in voditelj manjšinskega radijskega programa za bošnjaško skupnost. Na Mirovnem inštitutu dela na področju problematike v Sloveniji živečih narodnih skupnosti po poreklu iz drugih republik bivše Jugoslavije.

Jasminka Dedić je univerzitetna diplomirana politologinja – smer mednarodni odnosi. Magistrski študij človekovih pravic je zaključila leta 2002 na Srednjeevropski univerzi v Budimpešti. Kot raziskovalka človekovih pravic je sodelovala z Mirovnim inštitutom v Ljubljani ter z Evropskim centrom za pravice Romov v Budimpešti. Trenutno dela pri Uradu za enake možnosti, kjer pokriva področje nediskriminacije.

Neža Kogovšek je univerzitetna diplomirana pravica. Magistrski študij iz mednarodnega prava človekovih pravic je zaključila leta 2004 na Univerzi Notre Dame v ZDA. Delala je na Pravno informacijskem centru nevladnih organizacij - PIC, Visokem komisariatu Združenih narodov begunce in v organizaciji Human Rights Watch v New Yorku. Trenutno dela kot raziskovalka na Mirovnem inštitutu na področju človekovih pravic ter kot sodniška pripravnica pri Višjem sodišču v Ljubljani.

Andreja Mrak je univerzitetna diplomirana pravica. Je predsednica organizacije Amnesty International Slovenije, v katerem je bila že predhodno aktivna kot del osebja ali kot prostovoljka. Poleg mednarodnega sodelovanja z nevladnimi organizacijami je v Sloveniji sodelovala tudi z Fundacijo Gea 2000 in Mirovnim Inštitutom.

Klaudija Poropat je študirala filozofijo in sociologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Je soustanoviteljica organizacije YHD - društva za teorijo in kulturo hendikepa. Je podpredsednica organizacije in zaposlena kot koordinatorka programa Neodvisno življenje hendikepiranih. Od leta 2001 - 2004 je bila članica Projektnega sveta za vprašanja na področju invalidskega varstva, ki je deloval v okviru MDDSZ, leta 2004 je bila s strani MDDSZ imenovana v Projektni svet projekta Individualiziranje financiranja storitev socialnega varstva. Kot aktivistka sodeluje tudi pri drugih projektih na področju varstva pravic hendikepiranih oseb, neprofitno volonterskih organizacij in Avtonomne cone Mesta Metelkove.

Tomaž Trplan je sociolog. Na Mirovnem inštitutu vodi projekt Nacionalne fokusne točke Evropskega centra za spremljanje rasizma in ksenofobije, agencije EU s sedežem na Dunaju. Poleg omenjenega njegov raziskovalni interes zajema vprašanja emancipatornih gibanj in praks. Deluje tudi kot urednik in oblikovalec (tiskovin in spletnih strani). Dejaven je v okviru socialno-kulturnega centra Metelkova mesto, trenutno pa se posveča vzpostavitvi socialno-ekološke skupnosti.

KAZALO

<u>1. KLJUČNE VSEBINE SEMINARJA</u>	5
1.1.1 Uvod v Evropsko Unijo	5
Organi Evropske unije	5
A. Svet Evropske unije	5
B. Evropska komisija	5
C. Evropski parlament	6
D. Sodišče Evropskih skupnosti (Sodišče ES)	6
Splošna načela in viri prava EU	7
1.2. Kratek uvod v Svet Evrope	9
1.3. Koncept diskriminacije v pravu in politikah EU	9
Ozadje	9
Definicija diskriminacije	10
1.4. Definicija drugih pojmov opredeljenih z direktivama	12
Materialni obseg direktiv (področja, na katera se direktivi nanašata)	12
Personalni obseg direktiv (subjekti, na katere se direktivi nanašata)	12
Izjeme od prepovedi diskriminacije	13
Pravica sprožiti postopek	15
Dialog s civilno družbo	15
Specializirana telesa	15
Širjenje informacij	15
Poročanje	16
Sankcije	16
1.5. Prenos dokaznega bremena na kršitelja	16
Dokazovanje diskriminacije	17
1.6. Neimplementacija prava EU	18
<u>2. VLOGA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V BOJU PROTI DISKRIMINACIJI</u>	19
2.1. Kaj je nevladna organizacija?	19
2.2. Kakšna je vloga nevladnih organizacij na področju boja proti diskriminaciji?	20
2.3. Kaj lahko nevladne organizacije storijo v boju proti diskriminaciji?	22
2.4. Kaj nevladna organizacija potrebuje, da izpolni svoje naloge?	22
2.5. Zakaj so nevladne organizacije v primerjavi z drugimi organizacijami v boljšem položaju za delo proti diskriminaciji?	22
2.6. S kakšnimi ovirami se nevladne organizacije srečujejo in kako jih lahko premagajo?	23
<u>3. DISKRIMINACIJA V NACIONALNEM KONTEKSTU</u>	25
3.1. Prenos (transpozicija) direktiv v nacionalno pravo	25
3.2. Postopki – upravne in sodne poti za reševanje primerov kršitev proti-diskriminacijske zakonodaje	31
3.2.A. Diskriminacija pri zaposlovanju in delu na vseh temeljih	31
a) neformalna rešitev spora	31
b) kolektivna pogajanja sindikatov	32
c) interni pritožbeni postopki zoper delodajalca	32
d) upravni postopki, vključno z inšpektoratom za delo	32
e) pravna sredstva	32
i. pravdni postopek	35
ii. postopki pred delovnim in socialnim sodiščem	35

iii.	postopki pred upravnim sodiščem	35
iv.	kazenski postopek	36
v.	postopek pred ustavnim sodiščem	36
f)	pritožbe varuhu človekovih pravic	37
g)	pritožbe na organe za enakost	37
h)	Državni zbor Republike Slovenije: Komisija za peticije, človekove pravice in enake možnosti	38
3.2.B.	Diskriminacija izven zaposlovanja in dela – na temelju rasne ali etnične pripadnosti	38
3.2.C.	Primeri, ko ima žrtev na izbiro več postopkov	39
3.2.D.	Kontakti	39
3.2.E	Kakšna podpora obstaja na državni ravni za dostop do pravnih postopkov in kaj bi bilo potrebno storiti, da bi bile morebitne ovire presežene?	41
3.2.F.	Postopki pred sodiščem Evropske skupnosti	41
3.2.G.	Peticije na Evropski parlament	42
3.2.H.	Opozarjanje Evropske komisije na diskriminatorne upravne prakse	42
3.2.I.	Pritožbe na Evropsko sodišče za človekove pravice	42
3.2.J.	Druga pravna sredstva na mednarodni ravni	43
3.2.K.	Strokovnost	43
3.3.	Situacija v družbi	43
4.	TEMATSKI SKLOPI	45
4.1.	Osveščanje	45
	Samoosveščanje / institucionalno osveščanje	45
	Osveščanje o enakosti	46
4.2.	Spremljanje (<i>monitoring</i>) / vplivanje na razvoj politik in prava	47
4.3.	Podpora žrtvam	47
	Podpora	47
	Postopki pred sodišči (<i>litigation</i>)	48
	Alternativno reševanje sporov (ARS)	50
5.	ZNANJA IN ORODJA ZA BOJ PROTI DISKRIMINACIJI	51
5.1.	Znanja	51
5.2.	Orodja	52
5.2.A	Splošno	52
	Kampanje	52
	Politični prostor	52
	Širša javnost	52
	Mreženje (<i>networking</i>) in vzpostavljanje zavezništev	52
	Raziskovanje	53
	Mediji	54
	Usposabljanje	54
5.2.B	Informacijska tehnologija (IT)	55
	Oblikovanje spletne strani	55
	Upravljanje z znanjem	55
	Povezave z EU	56
	Povezave z drugimi mednarodnimi organizacijami	56
6.	NACIONALNA STRATEGIJA	56

1. KLJUČNE VSEBINE SEMINARJA

Učni cilji za udeležence:

- Pridobitev osnovnih znanj o evropskem pravu in evropskih organih;
- Razumevanje pojma diskriminacije.

1.1. Uvod v Evropsko unijo

Evropsko unijo sestavlja 25 držav članic: Avstrija, Belgija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo.

Države kandidatke za Evropsko unijo so trenutno: Bolgarija, Hrvaška, Romunija in Turčija.

ORGANI EVROPSKE UNIJE

Štirje glavni organi izvajajo naloge EU: Svet Evropske unije, Evropska komisija, Evropski parlament in sodišče Evropskih skupnosti.

A. Svet Evropske unije

- Zakonodajna veja oblasti, ki ima sedež v Bruslju (Belgija).
- Svet ima šest ključnih dolžnosti:
 - o **sprejemati zakone Evropske unije**: na mnogih področjih zakonodajno dejavnost izvaja skupaj z Evropskim parlamentom;
 - o **usklajevati splošne ekonomske politike** držav članic;
 - o **sklepati mednarodne sporazume** med EU in eno ali več državami ali mednarodnimi organizacijami;
 - o **odobriti proračun EU** skupaj z Evropskim parlamentom;
 - o **razvijati skupno zunanjo in varnostno politiko EU**; in
 - o **usklajevati sodelovanje med nacionalnimi sodišči in policijskimi organi** v kazenskih zadevah.
- Svet sestavljajo predstavniki držav članic na ministrski ravni (en predstavnik na državo članico), ki so pooblaščen za sprejemanje obveznosti v imenu svojih vlad.
- Predsedništvo Sveta se menjava vsakih šest mesecev po načelu rotacije držav članic.
- Predsednik Sveta predstavlja EU v mednarodnih zadevah.

B. Evropska komisija

- Izvršilna veja oblasti s sedežem v Bruslju (Belgija).
- Glavne funkcije Evropske komisije so:
 - o **predlagati zakone** Parlamentu in Svetu;
 - o **upravljati in izvajati politike EU** (npr. protidiskriminacijske politike) in proračun;

- **izvrševati pravo EU** (skupaj s Sodiščem Evropskih skupnosti); in
 - **predstavljati EU** na mednarodni ravni, npr. pri pogajanjih o sporazumih med EU in drugimi skupnostmi.
- Evropsko komisijo sestavljajo po en komisar na državo članico, ki ga imenuje vlada za mandat petih let, v katerem mora delovati nepristransko in neodvisno.

Za več podatkov o aktivnostih Evropske komisije na področju nediskriminacije glej spodaj točko 1.3.

C. Evropski parlament

- Parlament ima tri glavne naloge:
- s Svetom si deli **zakonodajno funkcijo**;
 - izvaja **demokratični nadzor nad vsemi organi EU**, posebno nad komisijo. Ima pristojnost potrditi ali zavrniti imenovanje vseh komisarjev. Ima pravico izdati nezaupnico komisiji kot celoti;
 - s Svetom si deli **pristojnosti v zvezi s proračunom**. Na koncu postopka oblikovanja proračuna sprejme ali zavrne proračun v celoti.
- Mesečna plenarna zasedanja parlamenta se odvijajo v Strasbourgu (Francija), kjer je sedež parlamenta. Seje parlamentarnih odborov in druga plenarna zasedanja se odvijajo v Bruslju (Belgija), medtem ko je v Luksemburgu sedež administrativne službe parlamenta (»generalnega sekretariata«).
- Člani Evropskega parlamenta so izvoljeni neposredno s splošnimi volitvami vsakih pet let; vsak državljan Evropske Unije lahko kandidira na volitvah, evropski državljani pa lahko volijo v katerikoli državi članici, kjer živijo.
- Člani Evropskega parlamenta ne morejo istočasno sodelovati v vladi svoje države, lahko pa so člani parlamentov (poslanci) v svojih matičnih državah. So člani večnacionalnih političnih strank.
- Za obravnavanje posebnih tematik člani parlamenta ustanavljajo odbore. Med njimi so na primer odbor za zaposlovanje in socialne zadeve, odbor za pravice žensk in enakost spolov, odbor za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve, ne obstaja pa odbor, ki bi se ukvarjal z drugimi zadevami, povezanimi z enakostjo. Odbor za pobude (peticije) odgovarja na pobude, ki jih vložijo posamezniki, ki menijo, da so bile njihove pravice, ki jih varuje pravo EU, kršene (glej Nacionalni kontekst, poglavje 3.2 z naslovom Upravne in sodne poti za uveljavljanje protidiskriminacijskih določb).

D. Sodišče Evropskih skupnosti (Sodišče ES)

- Glavno sodišče ES s sedežem v Luksemburgu.
- Sestavljajo ga po en sodnik iz vsake države članice, pri reševanju zadev pa jim pomaga osem Advocate-Generals (»splošnih zagovornikov«), ki sodišču podajajo obrazložena mnenja.
- Sodniki so imenovani v soglasju z vladami držav članic za dobo šestih let, po izteku mandata pa so lahko ponovno imenovani.

- Glavna pristojnost:
 - o **Predhodno vprašanje:** če je nacionalno sodišče v kakršnemkoli dvomu v zvezi z razlaganjem ali veljavnostjo prava EU, lahko, včasih pa tudi mora, prositi sodišče za mnenje. Mnenje je izdano v obliki odgovora na predhodno vprašanje (za več informacij glej Nacionalni kontekst, poglavje 3.2. z naslovom Upravne in sodne poti za uveljavljanje protidiskriminacijskih določb).
 - o Postopki zaradi **neizpolnitve obveznosti:** Evropska komisija ali država članica lahko sproži postopek, če utemeljeno meni, da država članica ni izpolnila svojih obveznosti, ki ji jih nalaga pravo EU (za več informacij glej Nacionalni kontekst, poglavje 3.2. z naslovom Upravne in sodne poti za uveljavljanje protidiskriminacijskih določb).
 - o **Pritožbe iz pravnih razlogov** so lahko vložene zoper sodbe, ki jih izda EU sodišče prve stopnje zoper odločitve institucij Evropske unije. Sodišče prve stopnje je bilo ustanovljeno leta 1989 z namenom razbremenitve sodišča ES in ima prav tako sedež v Luksemburgu.

- Odločitve se sprejemajo z večino glasov. Sodniki ne morejo izdati ločenih mnenj. Pod sodbe, ki so razglašene javno, se podpišejo vsi sodniki, ki so sodelovali pri odločanju.

SPLOŠNA NAČELA PRAVA EU

EU mora delovati znotraj meja svojih pooblastil, kot so določena v ustanovnih pogodbah. Zakonitost izvajanja pooblastil organov Evropske unije ureja načelo subsidiarnosti: na področjih, ki ne spadajo v izključno pristojnost EU (npr. kjer si Evropska unija pristojnost urejanja nekega področja deli z državami članicami), EU lahko ukrepa le, če države članice same ne morejo doseči zastavljenih ciljev.

V primeru konflikta v primeru izključne pristojnosti EU je pravo EU hierarhično nad notranjim pravom. Namen tega načela je zagotoviti enotnost evropskega prava in njegovo razlago pred nacionalnimi sodišči. Sodišče ES je odločilo, da EU ustanavlja novi pravni red, v korist katerega so države članice omejile svoje suverene pravice in da so domača sodišča zavezana izvajati določbe prava EU v celoti, četudi to pomeni, da ne uporabijo domačega zakona, ki je v nasprotju z EU pravom, in sicer ne glede na to, ali je bil domači zakon sprejet pred ali po določenem viru EU prava.

Vire prava EU lahko razdelimo v tri kategorije:

- Primarni viri: pogodbe med državami članicami in sporazumi s tretjimi državami.
- Sekundarni viri: uredbe, direktive, odločbe, priporočila in mnenja.
- Drugi viri: splošna načela prava EU, ki so se razvila skozi odločbe sodišča ES in skozi soft law [mehko pravo], to je navodila in resolucije.

Pogodbe (primarni viri):

- Pogodba Evropske skupnosti s protokoli, ki je bila dopolnjena s pridružitveno pogodbo iz leta 1965 in pridružitvenimi akti (1972: Združeno kraljestvo, Irska, Danska; 1979: Grčija; 1985: Španija, Portugalska; 1995: Avstrija, Finska,

Švedska; 2003: Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija; 2005: Bolgarija, Romunija).

- Euratom pogodba (pogodba, s katero je bila ustanovljena Evropska skupnost za jedrsko energijo)
- Enotni Evropski akt (1986)
- Pogodba o Evropski uniji - Maastrichtska pogodba (1992)
- Amsterdamska pogodba (1998)
- Podoba iz Nice (2000)

Sekundarni viri

249. člen Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti določa:

»Uredba [regulation] je splošno uporabna. Je v celoti zavezujoča in neposredno uporabna v državah članicah.

Direktiva ali smernica [directive] je zavezujoča za države članice, na katere je naslovljena, glede na cilj, ki ga je potrebno doseči, vendar državnim oblastem prepuščen izbor oblike in metode za doseg cilja.

Odločba [decision] je v celoti zavezujoča za tistega, na kogar je naslovljena.

Priporočila [recommendations] in mnenja [opinions] niso zavezujoča.«

Uredbe:

- zavezujoči pravni vir;
- neposredno uporabne: postanejo veljavne z objavo v uradnem glasilu Evropske skupnosti od datuma, ki je v njih določen, če pa ni določen, pa dvajseti dan po objavi;
- ne zahtevajo domačih implementacijskih ukrepov;
- nanje se lahko sklicujejo posamezniki v postopkih pred domačimi sodišči;
- splošna uporabnost: uporabne so za in v vseh državah članicah.

Direktive:

- zavezujoče za države članice, na katere so naslovljene;
- pričnejo veljati bodisi na dan, ki je določen v direktivi bodisi dvajseti dan po objavi v Uradnem listu Evropske skupnosti;
- zahtevajo sprejem domačih implementacijskih ukrepov v določenem roku po sprejemu direktive in sicer tako, da so v domači zakonodaji vsebinsko zajeta določila direktiv – ta postopek se imenuje prenašanje določb direktive v domače pravo [transposing the directive];
- pred iztekom roka se na direktive ni mogoče sklicevati v postopkih pred domačimi sodišči;
- ko rok poteče, se posamezniki lahko sklicujejo na direktive v postopkih pred domačimi sodišči, vendar samo v postopkih zoper državne organe ali nosilce javnih pooblastil in če so za to izpolnjeni določeni pogoji (glej spodaj točko 1.6.);
- države članice so **odgovorne za neimplementacijo** ali za nepopolni prenos določb direktiv (glej dalje točko 1.6.).

Odločbe:

- zavezujoče pravo;
- vendar le za tiste, na kogar so naslovljene, npr. za podjetje, za katerega je bilo ugotovljeno, da je kršilo konkurenčno pravo;
- nanje se lahko sklicujejo posamezniki v postopkih pred domačimi sodišči.

Drugi viri:

Sodna praksa/splošna načela prava EU:

- temeljne človekove pravice (vključno z Evropsko konvencijo o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin, glej točko 1.2.);
- enakost/nediskriminacija (glej spodaj točko 1.3);
- sorazmernost;
- pravna varnost/upravičeno pričakovanje/prepoved retroaktivnosti (veljavnosti »za nazaj«);
- pravica izjaviti se;
- privilegij zaupnosti med odvetnikom in stranko;

1.2. Kratek uvod v Svet Evrope

Svet Evrope je bil ustanovljen po koncu 2. svetovne vojne za namen promocije evropske enotnosti, zaščite človekovih pravic in spodbujanja družbenega in ekonomskega napredka. Ima 46 držav članic, vključno z vsemi državami članicami Evropske unije in državami kandidatki. Svet Evrope je sprejel Konvencijo o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP). Evropsko sodišče za človekove pravice ima sedež v Strasburgu in nadzoruje izvajanje konvencije.

Zaščito pred diskriminacijo zagotavlja 14. člen EKČP in protokol št. 12 h EKČP, ki je pričel veljati 1. aprila 2005. V času pisanja tega priročnika je od 13 držav, udeleženih v tem projektu, le Ciper ratificiral 12. protokol in je k njemu zavezan.

1.3. Koncept diskriminacije v pravu in politikah EU

Ozadje

Načelo nediskriminacije je splošno načelo prava EU. V pogodbah je izrecno omenjeno v mnogih različnih kontekstih.

Decembra 2000 je bila slovesno razglašena EU listina temeljnih pravic, ki pa še ni pravno zavezujoča. Je del nove Evropske ustavne pogodbe, ki bo pričela veljati, ko jo ratificiralo vseh 25 držav članic. Postopek ratifikacije se v tem trenutku že odvija po vsej Evropi.

Člen 21/1 listine določa:

»Prepovedana je vsakršna diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnostni manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.«

Nadalje 13. člen Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti določa:

»Brez poseganja v druge določbe te pogodbe in v mejah pristojnosti Skupnosti po tej pogodbi lahko Svet na predlog Komisije in po posvetovanju z Evropskim parlamentom soglasno sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.«

Ta določba ne prepoveduje diskriminacije neposredno, temveč gre za določbo, ki Evropski uniji omogoča odreagirati na navedene oblike diskriminacije (glej zgoraj splošna načela). Pred sprejetjem teh določb je obstajala obširna EU zakonodaja in sodna praksa na temo prepovedi diskriminacije na temelju državljanstva in spola.

Po sprejetju 13. člena Pogodbe o Evropski skupnosti je EU uveljavila tridelno strategijo boja proti diskriminaciji:

- **Direktiva Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost** (Direktiva Sveta 2000/43/EC);
- **Direktiva Sveta o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu** (Direktiva Sveta 2000/78/EC);
- Program ukrepov skupnosti za boj proti diskriminaciji 2001-2006 (Odločitev 2000/750/EC) na vseh temeljih, navedenih v 13. členu Pogodbe o ustanovitvi Evropskih skupnosti (razen spola). Trije glavni cilji programa so:
 - pomagati pri analizi in oceni obsega in narave diskriminacije v EU in učinkovitosti protidiskriminacijskih ukrepov;
 - pomagati povečati zmožnosti tistih akterjev v državah članicah EU in na evropski ravni, ki so aktivni na področju boja proti diskriminaciji;
 - promovirati in razširiti vrednote in prakse boja proti diskriminaciji med pravnike in javnomnenjske voditelje.

Program za napredek 2007-2013 (dokument, ki bo nadgradil obstoječo tridelno strategijo boja proti diskriminaciji in ki ga Evropska Komisija šele pripravlja) bo združil številne obstoječe evropske programe, vključno s protidiskriminacijskim programom. Narava obstoječih programov bo večinoma ostala nespremenjena.

Definicija diskriminacije

Diskriminirati pomeni razlikovati ali različno obravnavati v primerih, ko med osebami ali situacijami ni relevantne razlike, ali enako obravnavati situacije, ki so dejansko različne. Obe protidiskriminacijski direktivi, ki sta osnova tega seminarja, prepovedujeta tako neposredno (direktno) kot posredno (indirektno) diskriminacijo in vsebujeta enako definicijo diskriminacije.

Za direktno diskriminacijo gre v primerih, ko je (bila) ena oseba obravnavana manj ugodno kot druga oseba v primerljivih okoliščinah, in sicer na katerikoli osnovi prepovedi diskriminacije (po Rasni direktivi sta taki prepovedani osnovi rasa in narodnost, po Direktivi o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu pa so prepovedane osnove rasa ali narodnost, vera ali prepričanje, starost, invalidnost in spolna usmerjenost).

Težava pri ugotavljanju, ali gre za direktno diskriminacijo, je v tem, da ni vedno enostavno identificirati ustrezne osebe v primerljivi situaciji. Potrebno je najti nekoga, ki se nahaja v situaciji, ki je primerljiva situaciji osebe, ki zatrjuje, da je bila žrtev diskriminacije. Le če sta situaciji enaki oziroma primerljivi, ju je mogoče primerjati. V primeru, da je nemogoče identificirati primerljivo situacijo, se lahko za primerjavo uporabi hipotetični primer, ki mora biti zasnovan na resnični osebi, ki nima značilnosti, na podlagi katerih se zatrjuje diskriminacija.

Ko je enkrat ugotovljeno, da bi bili dve osebi v podobnih okoliščinah različno obravnavani, bi bilo težko utemeljiti, da je takšno razlikovanje dovoljeno. Vendar pa direktivi predvidevata ozko in natančno določene izjeme, kdaj je razlikovanje dovoljeno. Te izjeme zajemajo poklicne sposobnosti, pozitivne ukrepe, prilagoditev delovnih mest za invalide in izjeme za različno obravnavanje starostnikov (glej stran 13 tega priročnika).

Na primer, če delodajalec osebi ne poviša osebnega dohodka zaradi njene spolne usmerjenosti, pri tem pa poviša dohodek drugemu delavcu v isti situaciji, je verjetno, da gre pri takem ravnanju za diskriminacijo in s tem za kršitev Direktive o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC). Če pa delavčeva plača ni povečana zaradi njegove starosti, bi to lahko bilo dovoljeno in v skladu s 6. členom direktive, ki dopušča razlike v obravnavanju oseb na temelju starosti, če je to v kontekstu domačega prava objektivno in razumno utemeljeno z upravičenimi cilji in če so sredstva za doseganje teh ciljev primerna in nujna. Take razlike lahko glede na direktivo vključujejo minimalne zahteve glede starosti, strokovne izkušnje ali minimalno starost, ki se zahteva za zaposlitev ali za ugodnosti, ki izvirajo iz zaposlitve (več na to temo grej spodaj).

Direktivi prav tako prepovedujeta posredno diskriminacijo. Za posredno diskriminacijo gre, ko navidez nevtralna določba, kriterij ali praksa postavlja osebo, ki pripada zaščiteni skupini, v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami. Za takšen primer ne gre, ko je takšna določba, kriterij ali praksa objektivno utemeljena z legitimnimi cilji, sredstva za doseganje teh ciljev pa so primerna in potrebna.

Tako kot pri neposredni je tudi pri posredni diskriminaciji identificiranje primerljivih situacij lahko težko. Primer, ki je bil v preteklosti velikokrat podan kot možni primer posredne diskriminacije na temelju spola (ki ga ne pokrivata direktivi, temveč druge določbe prava EU), je primer precejšnjih razlik v plačilu delavcem s polnim delovnim časom in krajšim delovnim časom, ko so s krajšim delovnim časom zaposlene predvsem delavke. Drug primer posredne diskriminacije je navidez nevtralna določba v internih pravilih podjetja, ki zapoveduje določen stil oblačenja, če tak stil oblačenja privede do izključitve določene osebe ali skupine oseb.

Pravno dovoljeno utemeljeno razlikovanje oseb [izjeme od prepovedi diskriminacije] je treba tolmačiti restriktivno.

Utemeljeno razlikovanje je na primer lahko veljavno, ko delodajalec zahteva visoko raven pismenosti in tekoče znanje nacionalnega jezika. Če zaposlitev vključuje opravljanje nalog, kjer so takšne sposobnosti absolutno potrebne, na primer za zaposlitev učitelja jezika ali profesorja književnosti, je verjetno, da jih delodajalec od zaposlenega upravičeno pričakuje. Če pa zaposlitev vključuje večinoma ročno delo,

je takšna zahteva verjetno neutemeljena (več na temo poklicnih zahtev glej pod točko 1.4).

Ena od oblik diskriminacije, ki jih direktivi prepovedujeta, je nadlegovanje. Nadlegovanje je opredeljeno kot nezaželeno obnašanje, povezano s temelji, na katerih je diskriminacija prepovedana, oziroma obnašanje, katerega namen ali učinek je kršitev osebnega dostojanstva in ustvarjanja zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega ali žaljivega okolja. Jasno je, da definicija nadlegovanja vključuje širok razpon nezaželenega obnašanja. Ob ugotavljanju, če gre v določenem primeru za nadlegovanje, ni potrebno identificirati primerljive situacije.

Direktivi prav tako določata, da se navodila, naj nekdo diskriminira, štejejo za diskriminacijo in so zato prepovedana.

Nenazadnje pa direktivi med prepovedana dejanja vključujeta tudi viktimizacijo. Države članice morajo sprejeti ukrepe, ki so nujni za zaščito posameznikov pred kakršnimkoli neugodnimi posledicami (na primer odpust z dela), ki so posledica pritožbe ali postopka, s katerim se zahteva spoštovanje načela enakega obravnavanja. Pri tem je pomembno, da zaščite ni deležna le diskriminirana oseba, temveč tudi tisti, ki v postopku pritožbe zaradi diskriminacije podajo dokaze ali ki so s pritožbo kako drugače povezani.

1.4. Definicija drugih pojmov opredeljenih z direktivama

Materialni obseg direktiv (področja, na katera se direktivi nanašata)

Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC) v 3. členu pokriva zaščito na naslednjih področjih:

- dostop do zaposlitve, samozaposlitve in poklica (vključno z napredovanjem);
- dostop do poklicnega usmerjanja in usposabljanja;
- zaposlitev in delovni pogoji, vključno z odpustitvijo in plačilom;
- članstvo v sindikatu, združenju delodajalcev in strokovnih organizacijah.

Rasna direktiva (2000/43/EC) v 3. členu zagotavlja veliko širšo zaščito pred diskriminacijo in vključuje naslednja področja:

- dostop do zaposlitve, samozaposlitve in poklica (vključno z napredovanjem);
- dostop do poklicnega usmerjanja in usposabljanja;
- zaposlitev in delovni pogoji, vključno z odpustitvijo in plačilom;
- članstvo v sindikatu, združenju delodajalcev in strokovnih organizacijah;
- izobraževanje;
- socialna varnost, vključno s socialnim zavarovanjem in zdravstvenim varstvom;
- socialni prejemki;
- dostop do dobrin in storitev, ki so namenjene javnosti, vključno z nastanitvijo.

Personalni obseg direktiv (subjekti, na katere se direktivi nanašata)

Direktivi prepovedujeta diskriminacijo, ki jo povzročajo tako fizične kot pravne osebe v javnem in zasebnem sektorju. To pomeni, da je zasebnik, ki ima v lasti podjetje, enako zavezan nediskriminaciji iz kateregakoli razloga, kot je k temu zavezano veliko zasebno podjetje ali pa občinski ali vladni urad.

Direktivi pred diskriminacijo ščitita posameznike, to je fizične osebe. Poleg tega Rasna direktiva (2000/43/EC) določa, da naj zaščita pred diskriminacijo vključevati tudi organizacije s statusom pravne osebe, ki so žrtve diskriminacije zaradi rasne ali etnične pripadnosti svojih članov, če je to v skladu z tradicijo in prakso države članice.

Državljanstvo:

Direktivi pred diskriminacijo na temelju kateregakoli prepovedanega razloga (rasna ali etnična pripadnost, invalidnost, vera ali prepričanje, spolna usmerjenost in starost) ščitita kateregakoli posameznika, ki se nahaja na ozemlju držav članic, ne glede na posameznikovo državljanstvo. Na primer, oseba z ukrajinskim državljanstvom, ki je na temelju rasne ali etnične pripadnosti, invalidnosti ali spolne usmerjenosti diskriminirana na Madžarskem, je pred diskriminacijo zaščiten na enak način, kot so zaščiteni madžarski državljani, ki so diskriminirani iz teh razlogov. Direktivi namenoma izključujeta zaščito pred diskriminacijo na temelju državljanstva; v primerih, ko je nekdo diskriminiran, ker ima romunsko in ne madžarsko državljanstvo, se direktivi ne uporabljata (glej Rasno direktivo (2000/43/EC), določbo v preambuli št. 13 in člen 3.2, in direktivo o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC), določbo v preambuli št. 12 in člen 3.2).

Poleg proti diskriminacijskih direktiv Pogodba o ustanovitvi Evropskih skupnosti posebej določa pravico prostega gibanja delavcev po vsej EU, s katero zagotavlja zaščito EU državljanov in njihovih družin pred diskriminacijo na temelju državljanstva. Poleg tega pa obstaja tudi druga zakonodaja EU v zvezi s pravicam državljanov držav, ki niso članice EU (državljanji tretjih držav), ki zaradi dela bivajo v EU državah.

Izjeme od prepovedi diskriminacije

Glede na to, da je namen direktiv zagotoviti okvir boja proti diskriminaciji, direktivi dovoljujeta diskriminacijo le izjemoma in le če so za to izpolnjeni določeni pogoji.

Zahteve za opravljanje poklica

V zvezi z vsemi prepovedanimi oblikami diskriminacije direktivi dovoljujeta izjemo izpolnjevanja zahtev za opravljanje poklica. Delodajalec torej lahko izbere osebo za določeno delovno mesto, če narava tega dela ali okolje, v katerem se opravlja, zahtevata, da ima oseba točno določene (»pravšnje«) značilnosti, ki se nanašajo na rasni ali etnični izvor, invalidnost, vero ali prepričanje, spolno usmerjenost ali starost. V takšnem primeru se šteje, da oseba poseduje pravšnje in odločilne sposobnosti za opravljanje določenega poklica. Vendar pa morajo biti takšne zahteve upravičene in sorazmerne glede na cilj. Na primer, filmski režiser lahko vztraja, da lahko le temnopolti igralec igra Nelsona Mandelo v filmu – v takšni situaciji bi bila temna barva kože pravšnja in odločilna lastnost igralca, ki bi ga zaposlili. Poklicne zahteve, ki dopuščajo eno obliko diskriminacije, pa ne upravičujejo drugih oblik diskriminacije. V primeru igralca torej ni dopustno diskriminirati igralcev na primer zaradi njihove spolne usmerjenosti.

Uveljavljene predstave o tem, kakšnega tipa mora biti oseba za opravljanje določenega poklica, morda ne bodo izpolnjevale pogoja upravičenosti in sorazmernosti glede na cilj, ki se želi doseči. Na primer, delodajalec bo težko dokazal, da mora biti oseba, ki bo delala kot receptor, »mlada in polna energije«. Takšna zahteva bo verjetno pomenila diskriminacijo zaradi starosti in invalidnosti.

Različno obravnavanje zaradi starosti

Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC) v 6. členu dovoljuje, vendar ne zahteva, da države članice opredelijo druge izjeme, ki dovoljujejo različno obravnavanje zaradi starosti, vključno z:

- vzpostavljanjem posebnih pogojev za dostop do zaposlitve in usposabljanja, za zaposlitev in poklic, vključno s plačilom in pogoji za odpust, in sicer za mlade in stare delavce z namenom, da se jih zaščiti oziroma da se promovira njihovo poklicno vključevanje v družbo;
- določanjem minimalne starosti, izkušenj ali starosti za dostop do zaposlitve ali ugodnosti, povezanih z zaposlitvijo;
- določanjem minimalne starosti za rekrutiranje na osnovi usposobljenosti za delovno mesto ali določanjem razumne delovne dobe, potrebne za upokojitvev.

Vsaka taka izjema mora še vedno biti objektivno in razumno utemeljena z upravičenim ciljem, ki se ga z izjemo želi doseči, kot na primer z upravičenimi zaposlovalnimi politikami, trgom dela ali aktivnostmi usposabljanja. Sredstva za doseg teh ciljev pa morajo biti primerna in potrebna.

Pozitivni ukrepi

Direktivi priznavata, da je za doseganje popolne enakosti v praksi potrebno storiti več kot le prepovedati trenutno ali prihodnjo diskriminacijo. Direktivi torej dovoljujeta ukrepe za preprečevanje ali poravnavo krivic, ki so jih določene skupine trpele v preteklosti zaradi svoje rasne ali etnične pripadnosti, vere ali prepričanja, starosti, spolne usmerjenosti ali invalidnosti. Če določene skupine nikoli niso bile zaposlene v določenih poklicih, lahko pozitivni ukrepi vključujejo usposabljanje teh skupin ljudi za opravljanje takih poklicev. Pozitivni ukrepi lahko tudi vključujejo dodatno načrtovane in usmerjene korake v smislu iskanja novih delavcev, oglaševanja delovnih mest na različne načine z namenom vzpodbude članov te skupine k prijavi, vključno z nudenjem pomoči, če jo ti potrebujejo.

Prilagoditev delovnega okolja za invalidne osebe

Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC) v 5. členu zahteva, da delodajalci sprejmejo primerne ukrepe, potrebne v posameznih primerih, da invalidni osebi omogoči dostop do, udeležbo pri ali napredovanje v zaposlitvi ali da se udeleži usposabljanja, razen če bi to za delodajalca pomenilo nesorazmerno breme. Delodajalec mora na primer:

- Omogočiti gluhi osebi, da se udeleži usposabljanja, za katerega bi delodajalec lahko zagotovil prevajalca za gluhoneme;

- Po nesreči na delovnem mestu, po kateri delavec, ki je prej opravljal ročno delo, tega dela ne more več opravljati, delodajalec delavcu lahko zagotovi primerno usposabljanje in premestitev na delo v pisarno;
- Uporabnik invalidskega vozička se prijavi na razpis za delovno mesto za administrativnega asistenta. Zglasiti se mora v 4. nadstropju stavbe, kjer ima podjetje sedež. Če ima delodajalec pisarne v več nadstropjih vključno s pritličjem, lahko uredi, da administrativni asistent delo opravlja v pritlični pisarni in v 4. nadstropje preseli drugega zaposlenega, ki se lahko povzpne po stopnicah. Če pa ima delodajalec pisarne le v 4. nadstropju in v stavbi ni dvigala, morda ne obstajajo razumni ukrepi, ki bi jih delodajalec lahko sprejel, da bi osebi omogočil opravljanje dela, ne da bi to zanj predstavljalo nesorazmerno breme.
- Omogočiti slepi osebi, ki uporablja psa vodnika, lažji prihod na delo tako, da delodajalec prilagodi delovni čas zato, da osebi in psu ni treba na delo hiteti v največji gneči.

Delodajalec se ne more izgovarjati, da je breme, tudi finančno, za prilagoditev delovnega mesta za invalidno osebo zanj nesorazmerno, če so sredstva ali druga pomoč za ta namen zagotovljena.

Pravica sprožiti postopek

Obe direktivi določata, da imajo združenja in organizacije z upravičenim interesom pravico podpreti žrtve diskriminacije ali sprožiti postopek v njihovem imenu (s privolitvijo žrtve). Kriteriji za presojo, katere organizacije imajo upravičen interes, so določeni z notranjim pravom.

Dialog s civilno družbo

Direktivi od držav članic zahtevata, da promovirajo dialog s socialnimi partnerji za namen spodbude sklepanja sporazumov o delovnih mestih, pravih obnašanja ipd. ter z nevladnimi organizacijami za namen večjega spoštovanja načela enakega obravnavanja.

Specializirana telesa

Med obema direktivama le Rasna direktiva (2000/43/EC) določa obveznost držav članic, da določijo telo, ki bo skrbelo za promocijo enakega obravnavanja. Glavna naloga telesa je zagotoviti neodvisno pomoč žrtvam diskriminacije, izvajati neodvisne raziskave in študije, objavljati neodvisna poročila in podajati priporočila.

Širjenje informacij

Direktivi zahtevata od držav članic, da sprejmejo ukrepe za široko objavo tako obstoječih zakonov o enakem obravnavanju in ne-diskriminaciji kot tudi novih ukrepov, ki so jih sprejele z namenom uskladitve zakonodaje z direktivama.

Poročanje

Države članice morajo o implementaciji Rasne direktive (2000/43/EC) EU poročati do 19. julija 2005, o implementaciji Direktive o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC) pa do 2. decembra 2005, zatem pa vsakih 5 let.

Sankcije

V postopku prenosa direktiv v domačo zakonodajo morajo države članice tako predvideti sankcije za kršitve domače protidiskriminacijske zakonodaje kot tudi skrbeti za izvrševanje sankcij. Sankcije zaradi diskriminacije morajo biti učinkovite, sorazmerne in odvrtačoče. To pomeni, da morajo zagotoviti žrtvi zadoščenje in morajo odvrtači tako kršitelja kot tudi druge osebe od podobnih diskriminatornih dejanj v prihodnosti. Sankcije so lahko določene v obliki plačila odškodnine, za katere pa ne sme biti določena zgornja meja.

1.5. Prenos dokaznega bremena na kršitelja

Glede na to, da je diskriminacijo težko dokazati, 8. člen Rasne direktive in 10. člen Direktive o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu določata, da je dokazno breme preneseno kot sledi:

»... mora toženec dokazati, da ni bilo kršeno načelo enakega obravnavanja, če osebe, ki menijo, da jim je bila storjena krivica, ker ni bilo uporabljeno načelo enakega obravnavanja, na sodišču ali pri drugem pristojnem organu predstavijo dejstva, na podlagi katerih se lahko domneva, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije.«

Dokaznega bremena ni mogoče prenesti v kazenskih postopkih ali postopkih zaradi prekrškov. V nekaterih državah članicah te določbe prav tako ne bo mogoče uporabiti v preiskovalnih postopkih. Prav tako je pomembno opozoriti, da prenos dokaznega bremena ni omejen le na sodne postopke, temveč velja tudi za postopke pred drugimi pristojnimi organi (npr. upravnimi).

Pojem prenosa dokaznega bremena se je uveljavil v pravu EU skozi sodno prakso sodišča ES, ki so se nanašale na primere enakega plačila – ko je ženska lahko dokazala povezavo med razliko v spolu in razliko v plačilu, je sodišče zahtevalo, da delodajalec razliko pojasni. Najbolj pogosto citirana odločba na to temo je bila izdana v primeru Enderby proti Frenchay Health Authority and the Secretary of State for Health, C-127/92.

Tej odločbi je sledila Direktiva Sveta 97/80/EC o dokaznem bremenu v primerih diskriminacije zaradi spola. Prenos dokaznega bremena je bil tesno povezan s pomembnostjo zagotavljanja učinkovitega sodnega varstva v primerih diskriminacije. Vendar pa prenos dokaznega bremena, ki ga dovoljuje ta direktiva, ni avtomatski. Dokazno breme se ne prenese na toženca takoj, ko tožnik zatrdi, da je bil diskriminiran, temveč šele, ko **izkaže dejstva, iz katerih je mogoče sklepati**, da je prišlo do diskriminacije. Katera dejstva so to, je odvisno od domače zakonodaje in do sedaj izdanih sodnih odločb.

Dokazovanje diskriminacije

Direktivi se nanašata na diskriminacijo »na temelju« rasne ali etnične pripadnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, spolne usmerjenosti in starosti. Odločbe sodišč v državah, kot je Združeno kraljestvo, in nacionalne zakonodaje, v katere so prenesene določbe direktiv, največkrat interpretirajo izraz »na temelju« tako, da ta pojem vključuje tako situacije, ko žrtev dejansko poseduje navedene značilnosti, situacije, ko se domneva, da ima žrtev navedene značilnosti kot tudi situacije, ko se žrtev povezuje z osebami z navedenimi značilnostmi. Na primer, če je nekemu preprečen vstop v restavracijo, ker lastnik v restavraciji ne želi Romov, gre najverjetneje za direktno diskriminacijo na temelju rasne ali etnične pripadnosti, ne glede na to, ali je oseba dejansko romskega porekla, če po videzu izgleda kot da je romskega porekla, ali pa če je v družbi romskih prijateljev.

Tožnik, ki na sodišču zatrjuje, da ne pripada romski etnični manjšini, lahko torej istočasno trdi, da je bil diskriminiran zaradi svoje pripisane etnične pripadnosti.

Takšen pristop je lahko še posebej pomemben v primerih spolne usmerjenosti; žrtvam namreč ni potrebno dokazati svoje spolne usmerjenosti, temveč zadostuje, da izkažejo dejstva, ki kažejo na to, da so bili nadlegovani ali manj ugodno obravnavani zaradi svoje domnevne spolne usmerjenosti ali povezovanja z ljudmi z določeno spolno usmerjenostjo.

Obstajajo številni postopkovni instrumenti, ki so lahko v pomoč žrtvam pri dokazovanju diskriminacije. Takšni instrumenti vključujejo testiranje, uporabo statističnih podatkov, video in avdio posnetke in tako imenovan postopek z vprašalnikom. Testiranje pogosto izvajajo uporabljeno v Združenih državah Amerike, in sicer v postopkih dokazovanja diskriminacije pri zaposlovanju, iskanju stanovanja in dostopu do storitev. V Belgiji je testiranje sprejeto kot dokaz pred sodiščem. Nevladne organizacije v Srednji in Vzhodni Evropi prav tako uporabljajo preizkuševalce (testerje), na primer iskalce zaposlitve, ki so izbrani tako, da so si po vseh značilnosti razen po eni (na primer rasi), podobni. Na ta način je mogoče ugotoviti, ali so bili različno obravnavani na podlagi te značilnosti, po kateri so se razlikovali.

V nekaterih državah je kot dokaze mogoče uporabiti tudi avdio in video posnetke, na primer na Češkem, v drugih pa ne. V Združenem kraljestvu je mogoče uporabiti postopke z vprašalnikom tako, da iskalec zaposlitve lahko na podlagi vprašalnika takoj po zavrnitvi zahteva odgovor delodajalca o razlogih za zavrnitev. Sodišča v Združenem kraljestvu lahko izsledijo diskriminacijo iz odgovorov delodajalcev, kot jih navedejo v vprašalniku ali pa iz dejstva, da delodajalec ne izpolni vprašalnika pravočasno oziroma ga sploh ne izpolni.

Obe direktivi v preambulah izrecno omenjata uporabo statističnih podatkov za dokazovanje primerov posredne diskriminacije.

1.6. Neimplementacija prava EU

V primerih, ko država članica ni prenesla (ali ni pravilno prenesla) vseh določb direktiv v nacionalno zakonodajo v določenem roku, se lahko posameznik v postopkih sklicuje neposredno na določbe direktiv. To načelo je znano kot načelo neposrednega učinkovanja. Prizadeti posameznik bo moral izkazati, da je določba, na katero se sklicuje, natančna in brezpogojna ter dovolj operativna, da se jo lahko uporabi pred nacionalnimi sodišči ter da se na njeni podlagi lahko uredi pravni položaj posameznika. Na splošno pa se šteje, da je načelo neposrednega učinkovanja mogoče uporabiti le v primerih pritožb zoper državne organe ali nosilce javnih pooblastil.

V sporih med zasebniki ali zasebnimi ustanovami imajo direktive t.i. posredni učinek. Kot smo že omenili, morajo države, še posebej domača sodišča, storiti vse, kar je v njihovi moči za doseg ciljev, opredeljenih v direktivah. Posredno učinkovanje torej zahteva od domačih sodišč, da domače pravo razlagajo tako, da bo kot je le mogoče v skladu z določbami direktiv, ki bi morale biti implementirane.

Zadnjo besedo pri odločanju, kateri deli protidiskriminacijskih direktiv imajo posredni in kateri neposredni učinek, ima sodišče ES.

Če država ne implementira direktive v roku, ki je za to določen, je odgovorna za škodo, ki jo s tem povzroči posamezniku. To načelo je bilo prvič omenjeno v primeru Frankovich in Bonifaci proti Italiji (združena primera C-6/90 in C-9/90), o katerem je leta 1991 odločilo sodišče ES.

V primeru Frankovich je sodišče ES navedlo tri pogoje, ki morajo biti izpolnjeni in ki zadostujejo za ugotovitev odgovornosti za škodo v skladu s tem načelom. Ti pogoji so:

- pravilo, ki je bilo kršeno, mora dajati posameznikom določene pravice;
- vsebina teh pravic mora biti določljiva na podlagi določb direktive, na katero se spor nanaša
- obstajati mora vzročna zveza med kršitvijo obveznosti države članice in izgubo oziroma škodo, ki jo trpi oškodovani posameznik.

Poleg tega mora biti kršitev prava EU za posameznika dovolj huda, da se mu lahko škoda prizna.

To načelo je sodišče ES nadalje razvilo v poznejših primerih. Sedaj je jasno, da je pojem na voljo za vse kršitve prava EU s strani držav članic, vključno z neimplementacijo ali z neprimerno implementacijo direktive.

Materiali

Besedili obeh direktiv in njuni povzetki (glej sekcijo Nacionalni kontekst).

2. VLOGA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V BOJU PROTI DISKRIMINACIJI

Učni cilji za udeležence:

- Raziskati vloge, ki jih nevladne organizacije lahko in bi jih morale igrati v boju proti diskriminaciji.

Materiali:

Na primer dokument Sveta Evrope »temeljna načela o položaju nevladnih organizacij v Evropi« - www.coe.int/T/E/NGO/public/PrincFondam%20en%20engl.pdf

Ta dokument obstaja v angleščini, francoščini, albanščini, bolgarščini, latvijščini, litvanščini, ruščini in srbščini.

2.1. Kaj je nevladna organizacija?

- Ali je lahko nevladna organizacija pridružena politični stranki ali mora ostati strogo oddaljena od strankarske politike?
- Kaj se zgodi, če stranka, s katero je nevladna organizacija tesno povezana, pride v vlado?
- Ali se versko organizacijo, kot na primer Cerkev, lahko šteje med nevladne organizacije?
- Kako lahko viri financiranja kompromitirajo (pokvarijo) oziroma vplivajo na neodvisnost nevladne organizacije?
- Ali mora nevladna organizacija temeljiti na članstvu in ali morajo o njenih politikah in strategijah odločati člani, oziroma ali lahko o njenih politikah in strategijah odloča vodilno telo?
- Iz kakšnih ljudi mora biti sestavljeno vodilno telo nevladne organizacije? Ali morajo biti to člani organizacije? Ali so to lahko drugi ljudje, ki podpirajo njene cilje?
- Ko organizacija ima ali zbere dovolj sredstev, da lahko plačuje tiste, ki izvajajo njene naloge – ki so torej zaposleni v nevladni organizaciji – kako nevladna organizacija in njeno vodilno telo lahko zagotovita pregledno, nediskriminatorno rekrutiranje in zaposlovalno politiko in dobre prakse upravljanja z zaposlenimi?

Organizacije se razlikujejo tudi glede na:

- velikost, geografske posebnosti
- organizacijsko strukturo
- strukturo članstva
- vire sredstev
- področje dela

Definicija:

Nevladna organizacija je lokalna, nacionalna ali mednarodna skupina, ustanovljena s pravnim ustanovitvenim aktom, jasnim namenom in jasnimi aktivnostmi, z vodilnim telesom, ki je pristojno govoriti v imenu njenih članov. Navadno gre za neprofitno organizacijo, ki ni povezana z vladnimi telesi ali zasebnimi podjetji ali političnimi strankami. Njeni cilji so običajno promovirati dobrobit družbe z naslavljanjem družbenih in pravnih problemov in poskusom igrati enako vlogo v razvoju in napredku civilne družbe kot druge demokratične institucije.

2.2. Kakšna je vloga nevladnih organizacij v boju proti diskriminaciji?

Ko preiščujejo, kakšno vlogo lahko igrajo v boju proti diskriminaciji, morajo nevladne organizacije izkoristiti prednosti različnih vlog, ki so jim na voljo v skladu u 7. in 12. členom Direktive Sveta 2000/43/EC ter 9. in 14. členom Direktive Sveta 2000/78/EC.

Nevladne organizacije so bistvene za uspešen razvoj ter za prizadevanje, da bi država dosegla svoje cilje na področju miru, demokracije, dobrega vladanja, zdravja, razcveta in enakosti.

Vloga nevladnih organizacij kot instrumenta civilne družbe v boju proti diskriminaciji lahko zajema:

- zagotavljanje sredstev za izražanje in aktivno naslavljanje potreb ljudi, ki so diskriminirani;
- podporo žrtvam diskriminacije pri dostopu do postopkov;
- promoviranje različnosti in enakosti v družbi;
- vzpostavljanje mehanizmov za vplivanje na odločanje;
- vključevanje nediskriminacije in enakosti v politike;
- vzpodbujanje oblasti in korporacij, da se uprejo diskriminaciji;
- spremljanje, dokumentiranje in obsojanje diskriminacije;
- ohranjanje enakosti na političnem programu in vzpodbujanje mobilizacije.

Nevladna organizacija lahko:

- dela v partnerstvu z drugimi nevladnimi organizacijami za doseg skupnih ciljev;
- vzpodbudi vključevanje skupin v kampanje, njihovo samozagovornišvo in zahtevanje in izvrševanje njihovih pravic;
- dela v partnerstvu (če je to primerno) z vlado zaradi doseganja skupnih ciljev;

- dela (če je to primerno) proti vladi, če ta promovira politike, ki so v nasprotju s cilji nevladne organizacije;
- učinkovito izvaja storitve v okviru vladnih politik, če je to primerno, in če je primerno, sprejema strategije, dogovorjene in izpogajane med nevladnimi organizacijami in vlado;
- učinkovito izvaja storitve izven okvira vladnih politik, če je to potrebno in primerno za promoviranje ciljev nevladne organizacije, in sprejema, če je to primerno, strategije nasprotne vladnim politikam;
- zagotavlja usklajenost lastnih storitev, vključuje vlado v razprave o usklajevanju storitev med vlado in nevladnimi organizacijami;
- zagotavlja s primernimi in strokovnimi raziskavami podprte predloge vladi za rešitev problemov;
- zagovarja in izvaja kampanje za spremembe v odgovor na potrebe;
- vodi in pomembno prispeva k zakonodajnemu procesu in procesu oblikovanja politik s primernimi in strokovnimi raziskavami podprtimi predlogi in z obveščanjem politikov tako v vladi kot opoziciji ter drugih vplivnih osebah;
- ravna kot oprezen pes čuvaj – s prstom kaže na področja kjer vlada in korporacije aktivno diskriminirajo oziroma kjer se v nasprotju s svojimi obveznostmi ne bojujejo proti diskriminaciji oziroma kjer bi morale izboljšati svoje ravnanje, s čimer nevladne organizacije podpirajo delovanje vzvodov in ravnovesij, ki so značilni za demokratično družbo. V tej vlogi mora nevladna organizacija ciljati na vlado in podjetniško skupnost z zagovorništvom, lobiranjem in pogajanjem, če je to potrebno;
- s primernimi mehanizmi izpodbija dejanja, opustitve, administrativne prakse ali politike, ki so v nasprotju s cilji nevladne organizacije;
- sledi in izkorišča nove možnosti za boj proti diskriminaciji, na primer novo zakonodajo (nacionalno, EU ali mednarodno), nove politike (nacionalne, EU in mednarodne), nove vire financiranja, in odločilno sodno prakso (tako na nacionalni kot tudi EU in mednarodni ravni);
- je odprta, pregledna in odgovorna svojemu članstvu in javnosti;
- povečuje moč sodelovanja nevladnih organizacij v civilni družbi z grajenjem mrež in koalicij in promoviranjem izvernih iniciativ in rešitev. To lahko pomaga pri odpravljanju predsodkov v družbi in podpiranju enakosti;
- dela javno in v duhu sodelovanja z drugimi nevladnimi organizacijami, ki delujejo na sorodnih področjih, se izogiba konfliktom in sporom med organizacijami;
- izvaja pritisk na državo za ratifikacijo mednarodnih instrumentov, ki predvidevajo usmerjanje pozornosti na vladne prakse;

- oskrbuje državne in mednarodne organe s pomembnimi in zanesljivimi informacijami, ki bi morale biti upoštevane, ko se presoja dosje države na področju diskriminacije.

Če povzamemo, je vloga mnogih nevladnih organizacij preverjati, spremljati in kritizirati aktivnosti vlade in zasebnih enot, dopolnjevati in dodajati k vlogi vlade v boju proti diskriminaciji in pomagati posameznikom in skupinam zahtevati svoje pravice.

2.3. Kaj lahko nevladne organizacije konkretno storijo v boju proti diskriminaciji?

To je seznam aktivnosti, ki jih lahko izvajajo ali zagotavljajo nevladne organizacije z namenom boja proti diskriminaciji na vseh temeljih:

- osveščanje
- spremljanje in vplivanje na oblikovanje politik in prava;
- podpora žrtvam in posameznikom, ki so del skupine, ki vlaga skupno pritožbo;
- uporaba sodnih postopkov;
- alternativno reševanje sporov, vključno z mediacijo;
- kampanje, zagovarjanje sprememb v praksi (za razliko od prava in politik).

Podrobnosti o teh področjih so opisane v nadaljevanju.

2.4. Kaj nevladna organizacija potrebuje, da izpolni svoje naloge?

- Človeški viri;
- Sposobnosti;
- Znanje;
- Strokovnost;
- Odprtost;
- Preglednost;
- odgovornost (nevladne organizacije si bile vodilne v razpravi o odgovornosti in preglednosti – ključne teme za prostovoljno delovanje);
- vire financiranja;
- nediskriminatoren odnos znotraj organizacije;
- primerno sprejeto nacionalno zakonodajo glede ustanavljanja in delovanja.

2.5. Zakaj so nevladne organizacije v primerjavi z drugimi organizacijami v boljšem položaju za delo proti diskriminaciji?

- Organizacije, ki temelje na prostovoljstvu, igrajo odločilno vlogo pri vključevanju skupnosti na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni.
- Medtem kot nezadovoljstvo s politiko raste, je vključitev v prostovoljne in skupnostne dejavnosti način, na katerega lahko ljudje prispevajo k javnemu življenju s podarjanjem svojega časa ali denarja in podoro temam, ki jih skrbijo.

- Prostovoljne organizacije vedno bolj postajajo okolja, kjer ljudje lahko razpravljajo in se vključujejo v teme, ki se jih tičejo in kjer čutijo, da lahko zagorajajo spremembe.

2.6. S kakšnimi ovirami se nevladne organizacije srečujejo in kako jih lahko premagajo?

- Zapletena pravila, ki urejajo registracijo nevladnih organizacij. Nevladne organizacije, ki se želijo registrirati, se morajo s temi pravili podrobno seznaniti in opraviti vse potrebne korake za pridobitev ustreznih dokumentov.
- Prepoved opravljati določene aktivnosti, če organizacije niso registrirane. Organizacije morajo presoditi, ali se taka prepoved nanje nanaša in ali se morajo za opravljanje določene dejavnosti registrirati.
- Prepoved opravljanja določenih aktivnosti tudi po registraciji. Nevladne organizacije morajo spoštovati domače pravo, če pa so pravne določbe na tem področju arbitrarne in nesorazmerne, jih lahko izpodbijajo s primernimi sredstvi.
- Pomanjkanje pravnega interesa za sodelovanje v relevantnih političnih razpravah. Nevladne organizacije morajo o zadevah poučiti organizacije, ki takšen pravni interes imajo.
- Pomanjkanje pravnega interesa za vlaganje pritožb. Nevladne organizacije lahko podpirajo in pomagajo tistim, ki imajo pravni interes ali pa lahko poskušajo spremeniti pravila.
- Dojemanje, da je nevladna organizacija povezana z vlado ali politično stranko, ki lahko ogrozi nepristranskost organizacije kot zagovornice načel. Dobra nevladna organizacija mora pri zagovarjanju načel paziti, da se je ne povezuje s političnimi strankami, kar mora zagotoviti s primernimi ukrepi.
- Pomanjkanje znanja in sposobnosti, posebno glede organizacijskega in finančnega upravljanja ali uporabnosti informacijske tehnologije. Nevladne organizacije morajo zagotoviti svoje poznavanje pomena dobrega organizacijskega in finančnega upravljanja. V ta namen morajo bodisi pridobiti storitve (proti plačilu ali brezplačne) bodisi usposobljene strokovnjake, ali pa se udeležiti usposabljanja (ali oboje).
- Pomanjkanje denarja in omejena sredstva ter pomanjkanje informacij in navodil o dostopu do državnih, EU ali mednarodnih sredstev. Za namen identifikacije primernih sredstev mora organizacija stopiti v stik z državnim telesom za enakost, koordinacijami nevladnih organizacij, lokalnimi EU predstavniki in regionalnimi mednarodnimi donatorji.
- Davčna in druga relevantna zakonodaja države donatorja ali prejemnika, ki ne podpira aktivnosti nevladnih organizacij. Na primer, pomembna ovira za zdravje in obstoj nevladnih organizacij na Japonskem je dejstvo, da pred tem Japonska ni priznaval davčnih olajšav neprofitnemu sektorju. Izkušnja Združenih Držav

Amerike pa so po drugi strani pokazale, da davčne olajšave za neprofitne organizacije spodbujajo prispevke javnosti in promovirajo zasebne dobrodelne izdatke profitnega sektorja.

- Pomanjkanje učinkovitega partnerstva med vlado in nevladnimi organizacijami. Vlada, profitne družbe in nevladne organizacije morajo druga druge prepoznati kot celostne partnerje enakega formata z različnimi in pomembnimi vlogami, ki jih lahko odigrajo v razvoju. Vlade sprejemajo in izvajajo pravila in uredbe, ki oblikujejo okolje, ki ga nevladne organizacije potrebujejo za to, da najdejo svoje mesto v sistemu. Profitne organizacije lahko ponudijo know-how, sredstva in tehnično pomoč, medtem ko nevladne organizacije nudijo praktično znanje s terena, odnose in mreže, potrebne za izvajanje nalog na način, ki zagotavlja trajni rezultat.
- Pomanjkljiva izkoriščenost potencialne podpore poslovnega sektorja. Nevladne organizacije bi se morale poslovno uveljavljati. Naraščajoče število nevladnih organizacij sedaj izvaja poslovne dejavnosti v partnerstvih, katerih namen je skupinsko reševati ključne probleme.
- Nezmožnost doseganja nekaterih delov družbe zaradi neobčutljivosti, vsiljevanja zunanjih pravnih in političnih ciljev, kulturnih in jezikovnih preprek. Nevladne organizacije morajo zagotoviti, da je njihovo osebje raznoliko usposobljeno na področjih osveščanja o diskriminaciji, o družbeni in politični zgodovini države, vključno z zgodovino izključevanja in diskriminacije posameznih skupin v skupnosti. Znanje osebja mora vključevati poznavanje tujih jezikov.
- Slabo upravljanje ali zaposlovalna politika sta pogosta pojava v nevladnih organizacijah in lahko poškodujeta moralo in znižata učinkovitost organizacije. Primeri za to so pomanjkanje ali neobstoj organizirane infrastrukture ali hierarhije in/ali pomanjkanje ali neobstoj sistema upravljanja. Razlogi zato so lahko zelo različni, vključno z minimalnim financiranjem, pomanjkanje sredstev in časa, odpor do prevzemanja vloge delodajalca, trajnost osebja (posebej v organizacijah, kjer se izmenja mnogo navdušenih prostovoljcev), nizka morala zaposlenih, kaotične razmere in slabi rezultati nevladne organizacije, ki ne izkorišča svojega potenciala. Te ovire so lahko premagane s sporazumno razdelitvijo upravljalških vlog, specifičnih treningov upravljanja, sposobne administracije in redni pregled administrativnih in zaposlovalnih zadev.

3. DISKRIMINACIJA V NACIONALNEM KONTEKSTU

Učni cilji za udeležence:

- Spoznati domače določbe in postopke, ki so bili sprejeti z namenom prenosa direktiv v domače pravo, in preveriti, ali je bil prenos primerno izveden.
- Spoznati razpoložljive upravne in sodne poti, ki so na voljo na nacionalni in mednarodni ravni za popravilo krivic, do katerih je prišlo zaradi diskriminacije, ter spoznati, kako ta pravna sredstva primerno uporabljati.
- Naučiti se povzeti glavna načela direktiv in domačih določb, s katerimi sta direktivi implementirani, ter kritično oceniti vpliv, ki ga bosta imeli direktivi na delo udeležencev.
- Zavedati se, kako je mednarodna skupnost ocenila stanje na področju diskriminacije v njihovi državi, in razumeti, kako je te informacije mogoče uporabiti.

3.1. Prenos (transpozicija) direktiv v nacionalno pravo

Kot je bilo že omenjeno v poglavju Ključni koncepti, se direktiva od uredbe razlikuje po tem, da je za države članice zavezujoča v smislu cilja, ki ga zasleduje, državam članicam pa prepušča izbiro metod za doseganje predpisanih ciljev.

Slovenija je izpolnila svoje obveznosti v zvezi s transpozicijo evropskih protidiskriminacijskih direktiv v notranje pravo. Rasna direktiva 2000/34/EC in Direktiva o zaposlitvenem okvirju 2000/78/EC sta bili v slovensko notranje pravo preneseni z Zakonom o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Uradni List RS, 50/2004), posamezne določbe za preprečevanje diskriminacije pri zaposlovanju in delu pa so bile vključene tudi v novi Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, 42/2002), ki je pričel veljati 1.1.2003. Direktiva o zaposlitvenem okvirju (in s tem protidiskriminacijske določbe na delovnopравnem področju) je bila torej upoštevana, ko se je pripravljala nov zakon na področju delovnega prava in še preden je bil sprejet krovni protidiskriminacijski zakon.

- Za predstavitev direktiv glej prilogo Tomaža Trplana.
- Za predstavitev domače zakonodaje glej prilogo Jasminke Dedić.

Prenos direktiv v slovensko notranjo zakonodajo je bil izveden dosledno in v celoti in sicer tako, da zakon v večji meri prevzema besedilo členov direktiv. Edino področje, ki ga slovenski zakonodajalec ni uredil kljub temu, da je Slovenija kot država članica k temu zavezana, je njena obveznost obveščati javnost o določbah direktiv in novi domači protidiskriminacijski zakonodaji. To je področje, ki v Zakonu o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) ni omenjeno, kar pa še ne pomeni, da država te obveznosti nima.

Na žalost se je ZUNEO sprejemal brez ustrezne medijske pozornosti in ob pomanjkanju javnih razprav v parlamentu. Posledično v javnosti tudi ni bilo zaslediti reakcij na sprejem protidiskriminacijske zakonodaje.

V skladu s 13. členom Direktive Sveta 2000/43/EC sta bili ustanovljeni dve telesi za boj proti diskriminaciji. Obe sta bili ustanovljeni za namen preprečevanja diskriminacije zaradi vseh zakonsko navedenih osebnih okoliščin (in ne le za rasno ali etnično poreklo, kot se zahteva z Direktivo Sveta 2000/43/EC).

1) Svet Vlade RS za uresničevanje načela enakega obravnavanja

Glede na 9. člen Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) je Svet Vlade za uresničevanje načela enakega obravnavanja strokovno in posvetovalno telo, ki je pristojno za opravljanje naslednjih nalog:

- skrbi za izvajanje določb ZUNEO,
- spremlja, ugotavlja in ocenjuje položaj posameznih družbenih skupin z vidika uresničevanja načela enakega obravnavanja,
- daje vladi predloge, pobude in priporočila za sprejem predpisov in ukrepov, potrebnih za uresničevanje načela enakega obravnavanja,
- daje predloge za pospeševanje izobraževanja, osveščanja in raziskovanja na področju enakega obravnavanja oseb,
- opravlja druge naloge, določene s sklepom o ustanovitvi.

Svet sestavljajo predstavniki oziroma predstavnice posameznih ministrstev in vladnih služb, nevladnih organizacij ter strokovnih institucij, ki delujejo na področju enakega obravnavanja. Pri opravljanju svojih nalog Svet sodeluje s pristojnimi državnimi organi in drugimi institucijami na področju enakega obravnavanja oseb in preprečevanja diskriminacije na podlagi osebnih okoliščin. Delo sveta koordinira Urad Vlade za enake možnosti.

2) Zagovornica načela enakosti

Zagovornica načela enakosti je drug organ, ki je bil v cilju boja proti diskriminaciji ustanovljen v okviru Urada za enake možnosti. Glavna pristojnost zagovornice je obravnavati primerov domnevnih kršitev prepovedi diskriminacije. Poleg tega ZUNEO predvideva, da če bi število primerov, njihova zahtevnost ali posebnosti glede na določeno osebno okoliščino to zahtevali, se lahko za posamezno osebno okoliščino (na primer za invalidnost ipd.) ustanovi poseben zagovornik oziroma zagovornica (glej 11. člen ZUNEO).

Obravnavati primera pri zagovornici se začne s pisno ali ustno pobudo, zagovornica načela enakosti pa po obravnavi izda pisno mnenje s svojimi ugotovitvami, ali je v konkretnem primeru prišlo do diskriminacije ali ne, ter izda priporočila, kaj je potrebno storiti za odpravo kršitve. Kasneje lahko zagovornica kršitelja tudi pisno pozove, naj jo obvesti o svojih ukrepih.

Postopek je neformalen, sprožijo pa ga lahko v soglasju z žrtvijo tudi nevladne organizacije. Zagovornica lahko primer odstopi inšpekcijski službi, ki ga nadalje obravnavata v skladu s svojimi zakonsko opredeljenimi pristojnostmi. Zagovornica lahko na prošnjo posameznikov ali pravnih oseb izda mnenje, ali bi neko ravnanje lahko pomenilo kršitev načela enakega obravnavanja. Vsako leto pa mora o svojem delu tudi poročati vladi.

Taka ureditev tako zagovornice kot Sveta je v skladu z direktivama, vendar pa bo šele praksa pokazala, ali je ureditev tudi dejansko primerna glede na cilje, katerim naj bi služila. Poleg tega sta tako Svet kot zagovornica financirana iz vladnih sredstev, zato je njuna neodvisnost in nepristranskost vprašljiva.

Zakon poleg novih organov tudi sicer uvaja mnoge novosti na področje zaščite pred diskriminacijo (novosti, ki so sicer predvidene že z direktivama).

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja:

- ZUNEO izrecno prepoveduje posredno in neposredno diskriminacijo ter nadlegovanje kot obliko diskriminacije.
- Opredeljuje področja na katerih je diskriminacija prepovedana (zaposlovanje, delovna razmerja, vključevanje v sindikate in interesna združenja, vzgoja in izobraževanje, socialna varnost, dostop do dobrin in storitev ter oskrba z njimi).
- Opredeljuje temelje, zaradi katerih je diskriminacija prepovedana (osebne okoliščine kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, zdravstveno stanje, invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine). Te okoliščine so zastavljene širše od tistih, opredeljenih v direktivah. Slovenija je namreč v ustavi že pred prenosom direktiv v domačo zakonodajo nudila širši obseg varstva, ki ga po prenosu direktiv v domačo zakonodajo ni smela zožiti.
- Prepoveduje viktimizacijo - diskriminirana oseba ne sme biti izpostavljena neugodnim posledicam zaradi njenega ukrepanja.
- Dovoljuje pozitivne ukrepe - pozitivni ukrepi so z zakonom določeni začasni ukrepi, ki so namenjeni preprečevanju manj ugodnega položaja oseb z določeno osebno okoliščino oziroma predstavljajo nadomestilo za manj ugoden položaj.
- Opredeljuje dolžnost državnih organov, da na področju preprečevanja diskriminacije sodelujejo s socialnimi partnerji in nevladnimi organizacijami.
- Dovoljuje uporabo drugih upravnih in sodnih postopkov v primerih diskriminacije (diskriminirane osebe lahko zahtevajo obravnavo kršitve v sodnih in upravnih postopkih ter pred drugimi pristojnimi organi pod pogoji in na način, določen v zakonu, in imajo pravico do odškodnine po splošnih pravilih civilnega prava).
- Prenaša dokazno breme na kršitelja (kadar v upravnih in sodnih postopkih diskriminirana oseba navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora domnevni kršitelj oziroma kršiteljica dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije).
- Povečuje vlogo nevladnih organizacij glede sodelovanja v postopkih – nevladne organizacije lahko v skladu z zakonom sodelujejo v sodnih in upravnih

postopkih, ki jih sprožijo diskriminirane osebe zaradi kršitve prepovedi diskriminacije.

- Opredeljuje sankcije za kršitelje.

Zakon o delovnih razmerjih v 6. členu še posebej prepoveduje diskriminacijo pri zaposlovanju in delu:

1. Delodajalec ne sme iskalca zaposlitve (v nadaljnjem besedilu: kandidata) pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v neenakopraven položaj zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega in socialnega porekla, družinskega statusa, premoženjskega stanja, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih osebnih okoliščin.
2. Ženskam in moškim morajo biti zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnostih z dela, delovnih razmerah, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi.
3. Prepovedana je neposredna, kot tudi posredna diskriminacija, zaradi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in nacionalnega porekla. Posredna diskriminacija obstaja, če navidezno nevtralne določbe, kriteriji in praksa učinkujejo tako, da postavljajo osebe določenega spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti ali nacionalnega porekla v slabši položaj, razen če so te določbe, kriteriji in praksa objektivno upravičeni ter ustrezni in potrebni.
4. Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je kršena prepoved diskriminacije zaradi okoliščin iz prejšnjega odstavka, je dokazno breme, da različno obravnavo opravičujejo vrsta in narava dela, na strani delodajalca.
5. V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec kandidatu oziroma delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava.

Slovenska zakonodaja torej na nekaj mestih zagotavlja širši obseg zaščite pred diskriminacijo. Pridobitev novih zakonov pa je tudi v tem, da sedaj enakost ni zagotovljena le z ustavo, pač pa tudi na zakonski ravni, kar bo predvsem okrepilo sodno varstvo v primerih kršitev z diskriminacijo (vlaganje ustavnih pritožb je namreč bolj zapleteno kot uporaba drugih sodnih postopkov).

Glede na to, da se v Sloveniji pojavljajo primeri diskriminacije, ki jih direktivi ne prepovedujeta, je dobro, da slovenska zakonodaja širi obseg varstva glede na temelje diskriminacije. Primeri, ki jih direktiva ne pokriva, se pa pojavljajo, so namreč diskriminacija zaradi državljanstva, jezika, socialnega izvora, finančnega položaja in

zdravstvenega stanja. Prav tako je pomemben nerešen primer izbrisanih, kjer se meša več temeljev diskriminacije.

Odbori pri Organizaciji združenih narodov

Potrebno je omeniti tudi druge primere diskriminacije v Sloveniji, na katere opozarjajo nekatere mednarodne institucije. Med temi institucijami so še posebej pomembni odbori, ki delujejo v okviru Organizacije združenih narodov in ki so bili ustanovljeni z mednarodnimi konvencijami. Ti odbori so:¹

- Odbor za človekove pravice (*Human Rights Committee – HRC*, ki je bil ustanovljen z Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah);
- Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice (*Committee on Economic, Social and Cultural Rights – CESCR*, ki je bil ustanovljen z Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah);²
- Odbor za odpravo rasne diskriminacije (*Committee on Elimination of Racial Discrimination – CERD*, ki je bil ustanovljen s Konvencijo za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije);
- Odbor za odpravo diskriminacije žensk (*Committee on Elimination of Discrimination against Women – CEDAW*, ki je bil ustanovljen s Konvencijo o odpravi diskriminacije žensk);
- Odbor za pravice otroka (*Committee on the Rights of the Child – CRC*, ki je bil ustanovljen s Konvencijo o pravicah otroka);
- Odbor proti mučenju (*Committee against Torture – CAT*, ki je bil ustanovljen s Konvencijo).

Ti odbori nadzorujejo izvajanje konvencij ter pregledujejo periodična poročila držav podpisnic konvencij o tem, kakšna je raven spoštovanja pravic, zaščiteneh za navedenimi konvencijami. Vlada Republike Slovenije je namreč vsakih nekaj let dolžna poročati odborom o ravni spoštovanja človekovih pravic na področjih, ki jih konvencije urejajo. Glede poročil Slovenije so odbori izpostavili naslednje probleme:

CEDAW:

- opozarja na diskriminacijo romskih žensk;
- poziva slovensko vlado, naj bolj natančno zbira podatke o diskriminaciji, na podlagi katerih bo mogoče narediti podrobne analize in ugotoviti, kakšna je stopnja diskriminacije.

CERD:

- opozarja na pomanjkljivost ureditve pravnega statusa nepriznanih manjšin narodov iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, torej Albancev, Bošnjakov in Bosancev, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev, Muslimanov, Srbov;
- opozarja na diskriminacijo Romov na vseh področjih družbenega življenja, še posebej pa opozarja na problem, da Slovenija Rome deli na podskupine (avtohtoni in neavtohtoni), za to delitev pa po mnenju odbora ni upravičene podlage;

¹ Poročila Slovenije o uresničevanju konvencij Združenih narodov in poročila Odborov Združenih narodov s priporočili Sloveniji se nahajajo v slovenščini na spletni strani http://www.gov.si/mzz/zunanja_poli/lovekove_prav.html#links.

² Slovenija bo zagovarjala prvo poročilo v novembru 2005.

- opozarja na neurejen položaj izbrisanih, to je ljudi iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, ki so bili po odcepitvi Slovenije izbrisani iz registra stalnega prebivalstva.

HRC:³

- Zadnje poročilo Slovenije je bilo temu odboru predloženo leta 1994, vendar je odbor že takrat Slovenijo opozoril na vprašanje pomankljive ureditve statusa nepriznanih manjšin iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, ki so veliko številnejše od priznane madžarske in italijanske manjšine, ki pa imata priznane vrsto posebnih pravic z mnogimi področnimi zakoni.

CRC:

- opozarja na slab položaj otrokov izbrisanih prebivalcev Slovenije;
- opozarja na slab položaj položaj romskih otrok;
- opaža neenakost otrok pripadnikov nepriznanih manjšin;
- opozarja na slab položaj invalidnih deklic, ki so v slabšem položaju glede svojih možnosti na področju izobraževanja ne le v primerjavi z drugimi otroki, pač tudi z invalidnimi dečki.

CAT:

- opozarja na navedbe, da policija pretirano uporablja silo, zlasti pri pripadnikih etničnih manjšin,
- opozarja, da niso na voljo ločeni statistični podatki o etnično motiviranih zlorabah s strani policije in drugih javnih uradnikov.

Glede na to, da v Sloveniji komentarji in priporočila, ki jih odbori pripravijo po obravnavi državnega poročila (ki ga pripravi vlada), ne dosegajo medijske odmevnosti, vlada tudi ne reagira javno nanje. To pa lahko nevladne organizacije spremenijo s tem, da opozorijo medije na dejstvo, da je kateri od zgoraj omenjenih odborov izdal priporočila.

Če nevladne organizacije menijo, da navedbe v državnih poročilih niso zadostne ali točne, je pomembno, da se zavedajo, da lahko vedno pripravijo alternativna poročila, ki državna poročila dopolnjujejo ali celo popravljajo. Če nevladna organizacija nima znanja ali sredstev za pripravo svojega alternativnega poročila, ima pa informacije in podatke, za katere meni, da bi jih odbori morali poznati, potem naj take informacije in podatke sporoči drugi nevladni organizaciji, ki jih lahko vključi v svoje alternativno poročilo. Včasih zadostuje, da nevladne organizacije med letom ali sproti pošiljajo podatke (o sistematičnih kršitvah) na kontaktno osebo v odboru, ker potem ta bolj razišče ali naredi poizvedbo glede na prejeto državno poročilo. Nevladne organizacije namreč niso omejene le na običajne mehanizme, ki se jih nevladne organizacije ponavadi poslužujejo, temveč jim lahko koristijo tudi posamezni vladni ali medvladni kontakti, načini delovanja in sodelovanja.

³ Slovenija zagovarja 2. periodično poročilo v juliju 2005.

Ovire za implementacijo direktiv:

Zaenkrat v Sloveniji še niso bile izvedene raziskave o obstoju dejanskih ovir, ki bi lahko preprečevale uspešno implementacijo proti-diskriminacijskih direktiv. Glede na to, da je krovni proti-diskriminacijski zakon pričel veljati šele leta 2004 in da ovire še niso bile identificirane, vlada tudi še ni sprejela nobenih ukrepov za odpravo morebitnih ovir.

Nevladne organizacije že delajo na nekaterih projektih, s katerimi poskušajo oceniti ustreznost nove slovenske zakonodaje na tem področju skupaj z ustreznostjo že obstoječih postopkov, ki jih je v kombinaciji z novo proti-diskriminacijsko zakonodajo mogoče uporabiti v boju zoper diskriminacijo. Nevladne organizacije, ki se s tem ukvarjajo, so Mirovni inštitut ter Ustanova fundacija GEA 2000. Slednja je pripravila študijo o implementaciji direktiv v Sloveniji na zakonski ravni, Mirovni inštitut pa je po pripravi podobne študije pričel izvajati tudi izobraževanja za sodnike, tožilce in pripravnike ter za nevladne organizacije, na poti pa je tudi prvi znanstveni zbornik na temo boja proti diskriminaciji v Sloveniji. Mirovni inštitut je tudi izvedel sociološko raziskavo o tem, kako skupine z visokim tveganjem diskriminacije v Sloveniji doživljajo diskriminacijo ter kako doživljajo druge skupine. Cilj teh projektov je predvsem raziskovanje pojavljanja diskriminacije ter osveščanje ciljnih skupin, ki v družbi lahko bistveno pripomorejo k reševanju primerov diskriminacije in preprečevanju, da bi se sploh zgodili.

3.2. Postopki – upravne in sodne poti za reševanje primerov kršitev proti-diskriminacijske zakonodaje

Evropsko sodišče za človekove pravice in sodišče ES (glej poglavje 1. Ključni koncepti) zastopata jasno stališče, da mora biti zaščita temeljnih pravic praktična in učinkovita, ne pa teoretična in iluzorna. V ta namen na državni in mednarodni ravni obstajajo postopki, ki se jih je mogoče poslužiti v primerih diskriminacije.

3.2.A. Diskriminacija pri zaposlovanju in delu na vseh temeljih

V tem poglavju so navedena pravna sredstva, ki so na voljo na lokalni ali državni ravni v primerih diskriminacije pri zaposlovanju in delu zaradi rasne ali etnične pripadnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti in ki so določeni z domačo zakonodajo, z namenom izvajanja direktiv Sveta 2000/43/EC in 2000/78/EC.

a) Neformalna rešitev spora

Ko pri zaposlovanju ali delu pride do situacije, ko dejstva kažejo na obstoj diskriminacije, vedno najprej obstaja možnost neformalne rešitve spora. Ustaljena praksa je, da se nasprotno stran v sporu naprej pisno pozove, da preneha z dejanji (v tem primeru bi šlo za diskriminatorno ravnanje) ali da odpravi posledice svojega ravnanja. Hkrati pa se nasprotno stran opozori, da bodo uporabljena ustrezna pravna sredstva, če:

- ne bo prenehala z diskriminatornim ravnanjem,
- ne bo odpravila posledic diskriminatornega ravnanja ali

- ne bo ravnala tako, kot bi v skladu z načelom enakega obravnavanja morala ravnati.

Na ta način se kršitelju ponudi možnost popraviti njegovo ravnanje. Nasprotni strani je tako vedno omogočeno, da se o zadevi izjavi, razreši morebitni nesporazum ali pa se, če gre za primer nezavedne diskriminacije, zave svojega diskriminatornega ravnanja in odpravi posledice. V primeru, da neformalno pismo ali pogovor ne zaleže, še vedno obstaja vrsta drugih postopkov, ki pa so ponavadi tudi dražji in dolgotrajnejši.

b) kolektivna pogajanja sindikatov

Če gre za diskriminacijo pri zaposlovanju in delu in če se na primer izkaže, da so vztrajno diskriminirane samo določene skupine ljudi, lahko pogajanja z delodajalci o izboljšanju pogojev za te skupine ljudi prevzamejo sindikati.

c) interni pritožbeni postopki zoper delodajalca

Nekateri delodajalci (predvsem večja podjetja) so vzpostavili notranje pritožbene postopke, v katerih lahko njihovi zaposleni vlagajo pritožbe zoper najrazličnejša ravnanja ali opustitve, s katerimi jim je bila po njihovem mnenju kršena pravica do enakega obravnavanja. Pogoji za vlaganje pritožb so ponavadi določeni z internimi pravilniki in se med seboj razlikujejo, zato jih je potrebno preveriti v vsakem posameznem primeru. Takšen postopek bi se npr. lahko uporabil v primeru napredovanja, pritožbo pa bi lahko vložila oseba, ki ni napredovala, če bi menila, da je bila do napredovanja upravičena, pri tem pa bi obstajala dejstva, ki bi kazala na to, da ni napredovala zaradi katere od svojih osebnih značilnosti.

d) upravni postopki, vključno z inšpektoratom za delo

V primerih kršitve načela enakosti je možno vložiti prijavo na inšpektorat za delo, ki nadzoruje izvajanje Zakona o delovnih razmerjih. Ta zakon je v boju proti diskriminaciji zelo pomemben, saj izrecno prepoveduje diskriminaciji pri zaposlovanju in delu. Ko prejme prijavo, inšpektor za delo opravi postopek po Zakonu o inšpektorskem nadzoru in Zakonu o splošnem upravnem postopku. Po opravljenem postopku izda sklep, s katerim odloči, ali je prišlo do kršitve ali ne. Če je prišlo do kršitve kazenskega zakonika (kaznivo dejanje kršitve enakopravnosti), lahko poda kazensko ovadbo. Če je delodajalec storil prekršek, lahko inšpektor izvede postopek po zakonu o prekrških, prepove diskriminatorno ravnanje in naloži plačilo denarne kazni. Zoper sklep, ki ga izda inšpektor, je dovoljena pritožba v roku 15 dni, o pritožbi pa odloča Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Zoper odločbo ministrstva je možno vložiti tožbo na upravno sodišče in sprožiti upravni spor (glej spodaj postopek pred upravnim sodiščem). Prijavo na inšpektorat lahko vloži vsakdo – tako žrtev, kot nevladna organizacija, prijava pa je lahko tudi anonimna.

e) pravna sredstva:

Kot že rečeno, ZUNEO določa, da lahko diskriminirane osebe zahtevajo obravnavo kršitve načela enakosti v sodnih in upravnih postopkih ter pred drugimi pristojnimi

organi pod pogoji in na način, določen v zakonu, in imajo pravico do odškodnine po splošnih pravilih civilnega prava.

Preden pa se oseba odloči za sodno varstvo, mora premisliti o zastopanju pred sodišči, možnosti za brezplačno pravno pomoč in stroških postopka.

➤ **Zastopanje pred sodišči**

Za vlaganje pobud pri zagovornici načela enakosti, prijav na inšpekcijo, ovadb na policijo in tožb pred katerimikoli sodišči (upravnimi, pravnimi, delovnimi, socialnimi) na prvi in drugi stopnji zastopanje ni potrebno oziroma ni nujno. Oškodovanec torej ne potrebuje odvetnika ali druge osebe, ki je opravila pravniški državni izpit, za sprožitev takih postopkov. Včasih zadostuje, da se obrne na organizacijo, ki nudi pravno svetovanje, osebe pa mu lahko pomaga sestaviti vlogo, pobudo, prijavo ali tožbo.

Če se žrtev kljub vsemu v določene postopke, tudi pred sodišči, ne želi podati sama, prav tako pa ne želi pooblastiti odvetnika ali druge osebe, ki je opravila pravniški državni izpit, lahko v določenih primerih na sodišču za zastopanje pooblasti tudi vsako polnoletno fizično osebo, ki ji ni bila odvzeta poslovna sposobnost, in sicer v naslednjih postopkih:

- v upravnem postopku pred upravnimi organi;
- v odškodninskih postopkih pred okrajnimi sodišči (če je nastala škoda v vrednosti do 2.000.000,00 SIT);
- v kazenskih postopkih lahko zastopa oškodovanca.

Žrtev mora paziti, koga pooblasti za zastopanje. Oseba, ki ne bo nastopala v korist žrtve, lahko naredi več škode kot koristi bodisi zaradi malomarnosti (torej, ker ji bo za zadevo vseeno) bodisi zaradi pomanjkanja pravnega znanja. V strokovnem pogledu je seveda najbolje, da žrtev zastopa odvetnik ali druga oseba, ki je opravila pravniški državni izpit.

➤ **Brezplačna pravna pomoč**

V strokovnem pogledu je seveda najbolje, vendar tudi najdražje, da žrtev za zastopanje pred sodiščem pooblasti odvetnika ali drugo osebo, ki je opravila pravniški državni izpit, ki lahko najbolje zavaruje njene pravne interese. Če žrtev nima zadostnih sredstev, da bi plačala odvetniku za zastopanje, lahko zaprosi za brezplačno pravno pomoč. Pogoje za to ureja Zakon o brezplačni pravni pomoči.

Za pridobitev brezplačne pravne pomoči obstajajo posebni obrazci, ki se jih izpolni in vloži na okrožno sodišče. Vlogi je potrebno priložiti potrdila o premoženjskem stanju (osebni dohodek, potrdilo centra za socialno delo), saj so do brezplačne pravne pomoči upravičeni tisti posamezniki, ki nimajo zadostnih sredstev, da bi s pomočjo odvetnika vodili postopke za zavarovanje svojih koristi, oziroma bi plačevanje odvetnika lahko ogrozilo njihovo preživljanje. V vlogi je potrebno opisati zadevo, za katero se zahteva brezplačna pravna pomoč. Po zakonu je mogoče za brezplačno pravno pomoč zaprositi za vse postopke (razen za razžalitev) in pred vsemi sodišči.

Seznam odvetnikov, ki nudijo brezplačno pravno pomoč, je na voljo na oglasni deski Ministrstva za pravosodje (naslov: Župančičeva 3, 1000 Ljubljana, Tel: 369 52 00, Fax: 369 57 83, e-pošta: gp.mp@gov.si). Odvetniki svojih storitev namreč ne smejo oglaševati, zato je njihove kontakte mogoče najti le na takšnih javno dostopnih seznamih.

➤ **Stroški postopka**

Pri vstopanju v sodni postopek je potrebno vedno pomisliti na stroške postopka. Stroški sodnega ali upravnega postopka so namreč lahko izjemno visoki.

V kazenskem postopku žrtvi načeloma ni potrebno skrbeti zaradi stroškov, ker ni stranka v postopku. Stranki v postopku sta namreč obdolženec (kršitelj) in pa državni tožilec. Če je obdolženec oproščen, se vsi stroški postopka krijejo iz proračuna, če pa je obsojen, mora pokriti vse stroške postopka, razen če sodišče presodi, da tega zaradi svojega finančnega stanja ne bo zmožen storiti. Žrtev, torej oškodovanec, mora povrniti stroške samo v enem primeru. Namreč, če tožilstvo meni, da ni dovolj dokazov za kazenski pregon kršitelja, pozove oškodovanca (žrtev), da nadaljuje pregon sam kot zasebni tožilec. Če se žrtev odloči nadaljevati pregon in če je obdolženec oproščen, mora žrtev nositi vse stroške postopka.

Drugače pa je v odškodninskih (civilnih) postopkih. Če žrtev, ki je vložila odškodninsko tožbo zoper kršitelja, pravdo izgubi, mora poravnati celotne stroške, ki nastanejo med postopkom. Poravnati mora torej tako svoje stroške, stroške svojega odvetnika, kot tudi stroške sodišča, pa tudi stroške nasprotne stranke in njenega odvetnika (razen če sodnik odloči, da vsaka stranka nosi svoje stroške, kar pa je seveda odvisno od sodnika).

Če je žrtev v finančno šibkem položaju in če bi plačevanje stroškov postopka ogrozilo njeno preživljanje ali preživljanje oseb, ki jih je dolžna preživljati, potem se izplača zaprositi za oprostitev stroškov postopka, ki pa jo je seveda potrebno obrazložiti in priložiti ustrezna potrdila (na primer: o višini osebnega dohodka, potrdilo o premoženjskem stanju centra za socialno delo, potrdilo, kdo živi v skupnem gospodinjstvu ipd).

V nadaljevanju so opisani sodni postopki, ki so na voljo v slovenskem pravnem sistemu za primere diskriminacije. Ustrezní postopek se izbere glede na naravo diskriminatornega ravnanja, na primer:

- Če je z diskriminatornim ravnanjem nastala škoda, bo žrtev izbrala odškodninski/pravdni postopek.
- Če je prišlo do diskriminacije pri zaposlovanju ali delu, bo žrtev vložila tožbo na delovnos sodišče.
- Če je do diskriminatornega ravnanja prišlo v upravnem postopku, bo žrtev vložila tožbo na upravno sodišče.
- Če je bilo storjeno kaznivo dejanje kršitve enakopravnosti, bo žrtev podala ovadbo na policijo.

Najvišja instanca je Ustavno sodišče: zoper ustavno odločbo se v Sloveniji ni mogoče pritožiti, mogoče pa se je pritožiti na mednarodna sodišča.

i. pravdni postopek

Oseba ima pravico vložiti odškodninsko tožbo na pravdni oddelek sodišča, če ji je bila z diskriminatornim ravnanjem povzročena premoženjska ali nepremoženjska škoda. Premoženjska škoda pomeni zmanjšanje premoženja (navadna škoda) ali pa preprečitev povečanja premoženja (izgubljeni dobiček). Nepremoženjska škoda pa pomeni povzročitev telesnih ali duševnih bolečin ali strahu žrtvi.

V pravnem/odškodninskem postopku ima žrtev diskriminacije pravico zahtevati povrnitev škode. Povrnitev škode ima pravico zahtevati v treh letih, odkar je izvedela za nastanek škode (relativni zastaralni rok) oziroma v petih letih od nastanka škode (absolutni zastaralni rok). V primeru, da je nastala škoda do 2.000.000,00 SIT, se tožbo vloži na pravdni oddelek okrajnega sodišča v kraju, kjer je škoda nastala. Če pa škoda presega znesek 2.000.000 SIT, se tožba vloži na pravdni oddelek okrožnega sodišča.

ii. postopki pred delovnim in socialnim sodiščem

V primeru diskriminacije pri zaposlovanju in delu je mogoče vložiti tožbo na delovno in socialno sodišče, s katero žrtev lahko zahteva bodisi odpravo diskriminatornega ravnanja bodisi da se opravijo določena dejanja, z opustitvijo katerih je bila oseba diskriminirana.

Če žrtev meni, da je diskriminirana pri pravicah, ki ji gredo iz delovnega razmerja, mora delodajalca najprej pisno opozoriti na kršitve. Če v roku osmih dni po vročitvi zahteve kršitev ni odpravljena, ima žrtev pravico zahtevati sodno varstvo pred delovnim sodiščem, kar pomeni da lahko vloži tožbo v roku 30 dni.

V primeru, če je bil delavec odpuščen iz razlogov diskriminacije, lahko zahteva sodno varstvo v 30 dneh od dneva vročitve sklepa o prenehanju delovnega razmerja oziroma odkar je izvedel za kršitev.

iii. postopki pred upravnim sodiščem

Tožbo na upravno sodišče lahko žrtev diskriminacije vloži kadar meni, da je bila diskriminirana v upravnem postopku pred upravnim organom. V upravnem sporu sodišče odloča:

- zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, ki jih izdajo državni organi, organi lokalne skupnosti ali druge osebe, ki so nosilci javnih pooblastil;
- zakonitosti posamičnih aktov in dejanj, s katerimi se posega v ustavne pravice posameznika, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo;
- zakonitosti aktov državnih organov, organov lokalne skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, izdanih v obliki predpisa, kolikor urejajo posamična razmerja;

Na primer: tožba na upravno sodišče je možna, če je bila na primer prej podana prijava inšpektorju za delo, ki je s sklepom odločil, da v konkretnem primeru ni prišlo do diskriminacije. Namreč če je bila zoper sklep inšpektorja vložena pritožba na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki pa je pritožbo zavrnilo, imamo možnost vložiti tožbo na upravno sodišče ter z njo sprožiti t.i. upravni spor. Tožbo

žrtev lahko vloži v 30 dneh od dneva, ko ji je bila vročena zavrnila odločba ministrstva oziroma vlade – odvisno kateri organ v konkretnem primeru odloča na zadnji stopnji v upravnem postopku.

iv. kazenski postopek

Kazenski zakonik v 141. členu določa, da kdor zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnem ali drugačnem prepričanju, spolni usmerjenosti, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali kakšni drugi okoliščini prikrajša koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji, ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zapornim do enega leta.

Če torej oseba meni, da je bila žrtev takega kaznivega dejanja, lahko poda kazensko ovedbo na policijo, ki bo prevzela primer in ga raziskala. Če bo zbrala dovolj informacij, bo policija ovadbo posredovala tožilstvu. Tožilstvo bo zadevo naprej preiskovalo in če bo obstajal utemeljen sum, da je bilo kaznivo dejanje storjeno, bo zahtevalo preiskavo pred preiskovalnim oddelkom sodišča. Če se bo preiskovalni sodnik strinjal o tem, da obstaja utemeljen sum, bo izdal sklep o preiskavi in če bo med preiskavo zbranih dovolj dokazov, bo tožilstvo zoper domnevnega kršitelja vložilo obtožbo. Žrtvi kot oškodovancu v samem kazenskem postopku v tej fazi ne bo potrebno sodelovati, razen če bo poklicana za pričo.

To kaznivo dejanje (kršitev enakopravnosti) zastara v treh letih od storitve kaznivega dejanja. Po preteku treh let, odkar je bilo kaznivo dejanje izvršeno, kršitelja torej ne bo več mogoče preganjati.

Žrtev pa dobi pomembnejšo vlogo, če državni tožilec želi obtožbo umakniti, ker meni, da za kaznivo dejanje ni dovolj dokazov. V takem primeru se bo postopek nadaljeval le, če bo žrtev prevzela pregon zoper kršitelja (in torej nadaljevala postopek kot zasebni tožnik).

v. postopek pred ustavnim sodiščem

Ustavni spor:

Zakon o ustavnem sodišču določa, da lahko vsakdo vloži pri ustavnem sodišču ustavno pritožbo, če meni, da mu je s posamičnim aktom državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil kršena njegova človekova pravica ali temeljna svoboščina. Po ustavi je ena od temeljnih pravic tudi pravica do enakosti. Ustavna pritožba se lahko vloži šele, ko so izčrpana vsa pravna sredstva, izjemoma pa lahko ustavno sodišče o ustavni pritožbi odloča že pred izčrpanjem izrednih pravnih sredstev, če je zatrjevana kršitev očitna in če bi z izvršitvijo posamičnega akta nastale za pritožnika nepopravljive posledice. Prav tako se je na ustavno sodišče mogoče pritožiti, še preden so izčrpana pravna sredstva, če v prejšnjih postopkih ni bilo odločeno v razumnem roku.

Ustavna pritožba se vloži v 60 dneh od dneva vročitve posamičnega akta, zoper katerega je mogoča ustavna pritožba in s katerim je bilo po mnenju žrtve kršena njena pravica do enakosti. V posebno utemeljenih primerih pa lahko ustavno sodišče izjemoma odloča o ustavni pritožbi, ki je vložena po izteku roka iz prvega odstavka tega člena. V ustavni pritožbi je treba navesti posamični akt, ki se spodbija, dejstva, ki pritožbo utemeljujejo in domnevno kršene človekove pravice in temeljne svoboščine. Odločba ustavnega sodišča je zavezujoča in izvršljiva, zoper njo pa na nacionalni ravni ni pritožbe, saj je ustavno sodišče najvišji sodni organ v državi. Zatem so možne le še pritožbe na mednarodna telesa.

Pobuda za oceno ustavnosti in zakonitosti:

Poleg postopka z ustavno pritožbo (upravni spor) je na Ustavnem sodišču možno sprožiti tudi postopek za oceno ustavnosti in zakonitosti splošnih aktov Protiuslavne zakone Ustavno sodišče v celoti ali delno razveljavi, protiuslavne oziroma protizakonite podzakonske predpise in predpise lokalnih skupnosti Ustavno sodišče razveljavi ali odpravi. Še pred končno odločitvijo lahko Ustavno sodišče zadrži izvrševanje predpisov. Pobudo za oceno ustavnosti in zakonitosti lahko vložijo vsakdo, ki izkaže pravni interes. Pravni interes za vložitev pobude je podan, če predpis ali splošni akt za izvrševanje javnih pooblastil, katerega oceno pobudnik predlaga, neposredno posega v njegove pravice, pravne interese oziroma pravni položaj.

f) pritožbe varuhu človekovih pravic

Vsakdo, ki meni, da so mu z aktom organa kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine, lahko da pobudo za začetek postopka pri varuhu. Varuh lahko začne postopek tudi na lastno pobudo. Postopek je neformalen in brezplačen. Varuh ne obravnava zadev, o katerih že tečejo sodni postopki (razen če je problem v zavlačevanju postopka). Če žrtev ne vložijo pobude sama, potem je postopek možno pričeti samo s soglasjem žrtve. V pobudi je potrebno navesti, ali je oseba že uporabila pravna sredstva in če da, katera. Rok za vložitev pobude je načeloma eno leto od odločitve organa, s katerim je bila žrtev diskriminirana. Če varuh pobude ne zavrne, uvede preiskavo. O primeru izda poročilo, v katerem ugotovi, ali je šlo za kršitev pravice do enakosti in ga posreduje strankam postopka. V poročilu predlaga, kako naj se nepravilnost odpravi. Kršitelj je varuhu dolžan v roku 30 dni sporočiti, kaj je bilo storjeno za odpravo kršitev.

Posebnost postopka pri varuhu je v tem, da se lahko sproži samo v zadevah, kjer je domnevni kršitelj državni organ, organ lokalne skupnosti ali nosilec javnih pooblastil, ne pa kadar je kršitelj oseba zasebnega prava, podjetje ali posameznik kot fizična oseba. Postopek z varuhom je torej v primeru zaposlovanja in dela mogoče uporabiti le, če je delodajalec državni organ, organ lokalne skupnosti ali nosilec javnih pooblastil.

g) pritožbe na organe za enakost

ZUNEO uvaja novo možnost vlaganja pobud zagovornici načela enakosti. Za postopek pri zagovornici glej prilogo Jasminke Dedić.

h) Državni zbor Republike Slovenije: Komisija za peticije, človekove pravice in enake možnosti

Komisija na svojih sejah sprejema in obravnava peticije, ki jih nanjo lahko naslovijo državljani in s tem pozovejo zakonodajalca, da problematično področje/situacijo uvrsti na dnevni red, o njem razpravlja in ga zakonsko uredi. Po obravnavi peticij sprejme sklep, s katerim lahko priporoči Državnemu zboru, naj uvrsti zadevo na dnevni red, o njej razpravlja in jo zakonsko uredi v skladu s priporočili Komisije.

Tema za razpravo: Opredeli, v katerih situacijah je mogoče uporabiti kateri postopek: oglaševanje delovnih mest, zaposlovanje, izbor, pogoji poslovanja, plačilo, diskriminacija na delovnem mestu, kodeksi oblačenja, delovni čas, posebne skupine, npr. delavci s polovičnim delovnim časom, disciplinski postopki, napredovanje, prejemki in nagrade, odpust z dela, socialni prejemki in pokojnine, dovoljenja in licence, dostop do poklicnega izobraževanja, vključno z izobraževanjem v zaporih.

3.2.B. Diskriminacija izven zaposlovanja in dela – na osnovi rase ali etnične pripadnosti

Pravna sredstva na lokalni in državni ravni, ki so primerna za primere diskriminacije na temelju rase ali etnične pripadnosti in ki so določena v domači zakonodaji za namen izvajanja Direktive Sveta 2000/43/EC, so enaka pravnim sredstvom, ki jih je mogoče uporabiti v primerih diskriminacije pri zaposlovanju in delu. Razlika je le v tem, da bodo inšpekcijski postopki potekali pred drugimi inšpektorati (in ne pred inšpektoratom za delo), na primer:

- a) Zdravstveni inšpektorat;
- b) Inšpektorat za šolstvo in šport;
- c) Tržni inšpektorat;
- d) Inšpektorat za okolje in prostor;
- e) Socialna inšpekcija;
- f) Inšpekcija nadzora varnosti in zdravja pri delu;
- g) Prometni inšpektorat;
- h) Upravna inšpekcija;
- i) Inšpektorat za notranje zadeve;
- j) Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov;
- k) Inšpektorat za kulturo in medije in
- l) drugi pristojni inšpektorati.

Prav tako se ne bo uprabljal postopek pred delovnim sodiščem, zato pa se bo v sporih iz socialnih pravic uprabljal postopek pred socialnim sodiščem.

Tema za razpravo:

Opredeli, v katerih situacijah je mogoče uporabiti kateri postopek: socialno zaščito vključno s socialno varnostjo in zdravstvenim varstvom, socialne prejemki, izobraževanje, nastanitev, dostop do storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s socialno pomočjo, bankami, zavarovanji ipd., dostop do prostorov, odprtih za javnost, npr. restavracij, hotelov, pristočasnih aktivnosti.

3.2.C. Primeri, ko ima žrtev na izbiro več postopkov:

V takih primerih je potrebno opredeliti namen vložitve pritožbe. Obstajajo mnogi kriteriji, ki jih mora nevladna organizacija upoštevati pri izboru najprimernejšega mehanizma glede na cilj, ki ga želimo doseči.

- kakšen rezultat pritožnik želi;
- cilji pritožnika – ali je to doseči pravico v svojem primeru ali splošno osveščanje o diskriminaciji;
- nujnost rešitve pritožbe in čas, ki bo verjetno pretekel, preden bo postopek rešen;
- roki za vlaganje pravnih sredstev;
- možnost za odpravo pobijane odločbe, izdane na prvi stopnji;
- ali je v danih okoliščinah možno pridobiti pravnomočno sodno odločbo ter ali je to tudi cilj pritožnika;
- ocena dejanskega stanja glede na pogoje za uporabo pravnega sredstva;
- ocena razpoložljivih dokazov – njihova primernost in zadostnost;
- ali je potrebno in zaželeno pravno zastopanje;
- ali so na voljo možnosti za pravno pomoč;
- ali obstaja možnost odškodnine;
- ali obstaja možnost vrnitve v prejšnje stanje (če pritožnik izrazi željo po tem npr. v primerih diskriminacije pri zaposlovanju);
- ali je pritožba primerna za osveščanje o diskriminaciji;
- vpliv raznih pravnih sredstev na javno mnenje;
- možnost skupinskih pritožb;
- stroški in takse, ki nastanejo z uporabo pravnih sredstev.

3.2.D. Kontakti

Kontakti za vlaganje pravnih sredstev

- Zagovornica načela enakosti, Tržaška 19/a, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/478 84 60, Faks: 01 478 84 71, e-pošta: uem@gov.si.
- Urad varuha človekovih pravic, Dunajska 56, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/475 00 30, Faks: 01/475 00 40, e-pošta: info@varuh-rs.si.
- Inšpektorati:
 - Zdravstveni inšpektorat; Parmova 33, 1000 Ljubljana, Slovenija, Tel: 01/28 03 802, Faks: 01/28 03 808, e-mail: gp.zirs@gov.si.
 - Inšpektorat za šolstvo in šport; Dunajska 22, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/474 48 45, Faks: 01/474 48 58, e-pošta:
 - Tržni inšpektorat, Parmova 33, Ljubljana, Tel.: 01/ 280 87 00, Faks: 01/280 87 40, e-pošta: tirs.info@gov.si.
 - Inšpektorat za okolje in prostor, Dunajska cesta 47, 1000 Ljubljana, Tel: 01/420 44 88, Faks: 01/420 44 91, e-pošta: bojana.pohar@gov.si.
 - Socialna inšpekcija, Zemljemerska 12, 1000 Ljubljana, Tel: 01/432 70 53, Faks: 01/230 26 21, e-pošta: peter.stefanoski@gov.si.

- Inšpekcija nadzora varnosti in zdravja pri delu, Parmova 33, 1000 Ljubljana, telefon: 01/280 36 60, 01/280 36 70, fax: 01/280 36 77, 01/280 36 76, e-pošta: boris.ruzic@gov.si.
- Inšpektorat Republike Slovenije za delo, Parmova 33, 1000 Ljubljana, telefon: 01/280 36 60, 01/280 36 70, fax: 01/280 36 77, 01/280 36 76., e-pošta: irsd@gov.si.
- Prometni inšpektorat, Tržaška 19a, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/ 478 80 00, Fax: 01/ 478 81 49, e-pošta: **gp.mzp-pirs@gov.si**.
- Ministrstvo za javno upravo – Oddelek za upravno inšpekcijo, Tržaška 21, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/ 478-83-30, Fax: 01/478-83-31, e-pošta: gp.mju@gov.si.
- Inšpektorat za notranje zadeve, Kersnikova 2, 1000 Ljubljana, Tel: 01/ 473-65-10, Faks:01/ 473 6 620, e-pošta: inz.mnz@gov.si.
- Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov, Tivolska 50, 1000 Ljubljana, Tel.: 01/478-52-60, Faks: 01/478-53-44, e-pošta: gp.mp@gov.si.
- Inšpektorat za kulturo in medije, Metelkova 4, 1000 Ljubljana, telefon:... Tel.: 01/478-79-01, Faks: 01/478-79-81, e-pošta: ivan.pal@gov.si.

Brezplačna pravna pomoč:

- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Povšetova 37, 1000 Ljubljana, telefon: 01/ 521 18 88, fax: 01/540 19 13, e-mail: pic@pic.si.
- Brezplačna pravna pomoč je prav tako na voljo na vseh okrožnih ter delovnih in socialnih sodiščih v Sloveniji. Koristniki/upravičenci brezplačne pravne pomoči morajo predhodno opraviti poseben test glede njihove finančne situacije.
 - Okrožno sodišče v Ljubljani, Tavčarjeva 9, SI-1000 Ljubljana, Tel.: 01/366 44 44, Fax: 01/366 45 18.
 - Okrožno sodišče v Krškem, Cesta krških žrtev 12, SI-8270 Krško, Tel.: 07/488 17 00, Fax: 07/ 492 29 72.
 - Okrožno sodišče v Kranju, Zoisova 2, SI-4000 Kranj, Tel.: 04/271 12 00, Fax: 04/271 12 03.
 - Okrožno sodišče v Novem mestu, Jerebova 2, SI-8000 Novo mesto, Tel.: 07/ 338 11 00, Fax: 07/332 20 58.
 - Okrožno sodišče na Ptuj, Krempljeva ul. 7, SI-2250 Ptuj, Tel.: 02/748 08 00, Fax: 02/748 08 10.
 - Okrožno sodišče v Celju, Prešernova 22, SI-3000 Celje, Tel.: 03/427 51 00, Fax: 03/427 51 73.
 - Okrožno sodišče v Mariboru, Sodna ulica 14, SI-2000 Maribor, Tel.: 02/234 71 00, Fax: 02/234 73 06.
 - Okrožno sodišče v Novi Gorici, Kidričeva 14, SI-5000 Nova Gorica, Tel.: 05/335 17 00, Fax: 05/335 16 97.
 - Okrožno sodišče v Kopru, Ferrarska 9, SI-6000 Koper, Tel.: 05/668 30 00 Fax: 05/639 52 47.
 - Okrožno sodišče v Murski Soboti, Slomškova 21, SI-9000 Murska Sobota, Tel.: 02/535 29 00, Fax: 02/535 29 45.

- Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu, Kidričeva 1, SI-2380 Slovenj Gradec, Tel.: 02/884 24 71, Fax: 02/884 14 59.
- Delovno in socialno sodišče v Ljubljani, Resljeva c.14, SI-1000 Ljubljana, Tel.: 01/232 51 93, Fax: 01/432 82 31.
- Delovno sodišče v Kopru, Ferrarska 9, SI-6000 Koper, Tel.: 05/668 32 70 Fax: 05/639 52 51.
- Delovno sodišče v Mariboru, Glavni trg 17, SI-2000 Maribor, Tel.: 02/251 83 41, Fax: 02/252 53 57.
- Delovno sodišče v Celju, Gregorčičeva 6, SI-3000 Celje, Tel.: 03/548 42 21, Fax: 03/544 26 67.

3.2.E Kakšna podpora obstaja na državni ravni za dostop do pravnih postopkov in kaj bi bilo potrebno storiti, da bi bile morebitne ovire presežene?

Ovire so lahko na primer:

- pomanjkanje brezplačne pravne pomoči;
- pomanjkanje znanja o direktivah in domači proti-diskriminacijski zakonodaji med sodniki, ombudsmani in upravnimi sodniki;
- stroški (bodisi stroški sodnih postopkov ali stroški tveganja, če bo primer na sodišču izgubljen);
- dostop do sodišč in sodnih postopkov (fizični dostop – kje se nahajajo sodišča in kje domovi pritožnikov, kakšna je dostopnost za invalide) ter do prevajalcev.

Podpora lahko vključuje npr.:

- možnost, da zastopanje nudijo usposobljene nevladne organizacije ali sindikati;
- brezplačna pravna pomoč (glej zgoraj).

3.2.F. Postopki pred sodiščem Evropske skupnosti

V primerih spora glede institutov prava EU, lahko domača sodišča sprožijo postopek o predhodnem vprašanju pred sodiščem ES v Luksemburgu v skladu z 234. členom Pogodbe o Evropski uniji. Postopek je lahko sprožen na zahtevo strank ali po odločitvi sodnika. Vsako sodišče lahko sproži postopek, sodišče zadnje instance (v Sloveniji je to Vrhovno sodišče) pa je to dolžno storiti.

Ta postopek je lahko zelo učinkovit, saj:

- prošnja za sprožitev postopka o predhodnem vprašanju osredotoči pozornost sodnika na problem in zagotovi, da se sodnik osredotoči na pritožbo ter na dejstvo, da gre za pravice, zaščitene s pravom EU;
- državni organi pazijo na svoj ugled in se želijo izogniti podvrženosti evropskemu nadzoru v zvezi z diskriminacijo na nacionalni ravni;
- sodišče ES je edini organ, ki lahko poda končno razlago pojmov, določenih v direktivah.

V tem primeru za specializiran postopek, ki ga lahko sprožijo specializirani pravniki. Poleg tega je potrebno upoštevati, da postopek pred nacionalnim sodiščem v primeru sprožitve postopka pred sodišče ES miruje, dokler sodišče ES ne odloči o

predhodnem vprašanju. Ta odlog, ki včasih traja tudi dve leti, ima lahko hude posledice za pritožnika.

3.2.G. Peticije na Evropski parlament

Odbor Evropskega parlamenta za peticije sprejema peticije državljanov EU, ki odbor prosijo, da odloči o njihovih pritožbah, v katerih zatrjujejo, da so bile njihove pravice, zaščitene s pravom EU, kršene.

3.2.H. Opozarjanje Evropske komisije na diskriminatorne upravne prakse

Nevladne organizacije lahko pišejo Evropski komisiji, tak postopek pa je pogosto hitrejši od tistega, opisanega pod točko 3.2.G. Komisijo se lahko prosi, da zoper državo članico sproži postopek zaradi kršitve obveznosti implementacije direktiv na nacionalni ravni.

Evropska komisija in Evropski parlament sta z Evropsko listino o temeljnih pravicah zavezana k spoštovanju pravice do dobrega upravljanja. Člen 41 Evropske ustavne pogodbe določa:

1. Vsakdo ima pravico, da institucije, organi in agencije Unije njegove zadeve obravnavajo nepristransko, pravično in v razumnem roku.
2. Ta pravica vključuje:
 - a) pravico vsake osebe, da pred sprejetjem kakršnega koli posamičnega ukrepa v njeno škodo pove svoje mnenje;
 - b) pravico vsake osebe do dostopa do spisa, ki se nanaša nanjo, ob spoštovanju zakonitih interesov zaupnosti ter strokovne in poslovne tajnosti;
 - c) obveznost uprave, da navede razloge za svoje odločitve.
3. Vsakdo ima pravico, da mu Unija v skladu s splošnimi načeli, ki so skupna zakonodajam držav članic, povrne kakršno koli škodo, ki jo pri opravljanju svojih dolžnosti povzročijo institucije ali uslužbenci Unije.
4. Vsakdo lahko institucijam Unije piše v enem od jezikov Ustave in ima pravico do odgovora v istem jeziku.

3.2.I. Pritožbe na Evropsko sodišče za človekove pravice

Ko so izčrpana vsa pravna sredstva na nacionalni ravni (vključno z ustavno pritožbo), lahko oseba vloži pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice, pri tem pa se sklicuje na kršitev Evropske konvencije o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

To lahko stori na podlagi 14. člena konvencije v kombinaciji s še kakšnim drugim členom konvencije, ali pa na podlagi 12. protokola h konvenciji, če ga je država članica Sveta Evrope ratificirala.

Na podlagi Evropske socialne listine pa so lahko vložene skupinske pritožbe.

3.2.J. Druga pravna sredstva na mednarodni ravni

Prebivalci Slovenije lahko vložijo pritožbo na tri odbore, ki delujejo v okviru Organizacije združenih narodov, in sicer:

- Odbor za človekove pravice (HRC);
- Odbor za odpravo diskriminacije žensk (CEDAW); in
- Odbor za odpravo rasne diskriminacije (CERD).

Slovenija je namreč podpisala in ratificirala Prvi izbirni protokol k Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah, ki dovoljuje vložitev pritožbe na Odbor za človekove pravice, in Izbirni protokol h Konvenciji o odpravi diskriminacije žensk, ki dovoljuje pritožbo na Odbor za odpravo diskriminacije žensk. Prav tako je Slovenija sprejela pristojnost Odbora za odpravo rasne diskriminacije, da lahko obravnava pritožbe posameznikov zoper Slovenijo.

Večinoma za te postopke velja, da morajo biti pred vložitvijo pritožbe že izčrpana vsa domača pravna sredstva in da se pritožbo presoja le, če zadeva že ni obravnavana pred drugimi mednarodnimi telesi. Stroškov s temi postopki ni (ni sodnih taks). Odločitve so za države članice sicer zavezujoče, vendar niso predvidene ustrezne sankcije za primer, če jih država članica ne spoštuje. Odločitve pa imajo veliko politično moč in lahko očrnijo državo članico v očeh mednarodne skupnosti.

Glede na to, da ti odbori presojujejo tudi periodična poročila držav članic o stanju človekovih pravic v Sloveniji, bi morale nevladne organizacije odborom tudi poročati o primerih diskriminacije. Na ta način bodo odbori bolj seznanjeni s stanjem v državi in bodo zmožni Sloveniji, ko bo njeno poročilo v obravnavi, predložiti informacije, ki jih bodo prejeli od nevladnih organizacij, Slovenija pa se bo morala pred odborom zagovarjati.

3.2.K. Strokovnost

Vsakdo, ki v okviru nevladne organizacije prevzame primer posameznika ali skupine, se mora zavedati, da je pri reševanju zadev potrebno spoštovati visoke standarde strokovnosti, vključno z zaupnostjo in učinkovitim upravljanjem baze podatkov o primerih. Če nevladna organizacija posamezniku ne more pomagati pri reševanju njegovega primera, mu mora zagotoviti vse potrebne informacije in ga napotiti na ustrezno institucijo, ki mu lahko zagotovi pomoč in podporo.

3.3. Situacija v družbi

Teme za razpravo:

Razpravljajte o konceptu tolerance in pluralnosti v kontekstu nacionalne situacije na področju diskriminacije.

Opreделите skupine, ki so na splošno bolj podvržene diskriminaciji ter situacije, v katerih prihaja do diskriminacije.

Opišite specifična področja, kjer za posamezne skupine obstaja večje tveganje diskriminacije (zaposlovanje določenih skupin, rasna diskriminacija v vseh družbenih sferah ipd.).

Premislite o tem, da navidez liberalne nevladne organizacije pogosto gojijo predsodke.

Opreделите (upoštevajoč nacionalni kontekst) skupine, ki jih ne diskriminira le večinsko prebivalstvo, temveč tudi druge skupine (na primer določene verske skupnosti so lahko netolerantne do gejev in lezbijk in obratno; vse skupine imajo lahko nezavedne predsodke zoper mlade ali stare; znotraj širše invalidske skupnosti so lahko lahko obstajajo spori in zahteve skupin ljudi, da se jim prizna status invalidov).

Materiali:

- besedila direktiv in nacionalne zakonodaje;
- priloga Diskriminacija v Sloveniji (Admir Baltić)
- priloga Jasminke Dedić

4. TEMATSKI SKLOPI

Učni cilji za udeležence:

- raziskati različne dejavnosti in storitve, ki jih lahko zagotavljajo nevladne organizacije z namenom pomagati v boju proti diskriminaciji na praktični ravni

4.1. Osveščanje

Medtem ko se nekateri ljudje zavedajo svojih predsodkov zoper določene skupine in te skupine zavestno diskriminirajo, se veliko več članov družbe svojega diskriminatornega ravnanja in odnosa ne zaveda. Pomanjkanje zavedanja je včasih ena prvih ovir, ki jih je potrebno premagati, ko si prizadevamo za enakost. Obstaja veliko načinov, na katere lahko nevladne organizacije prenašajo socialnim partnerjem v širši skupnosti v državi znanje in informacije o enakosti.

Mnoge žrtve diskriminacije se ne zavedajo svojih pravic ter kaj storiti in na koga se obrniti po pomoč.

Samoosveščanje / institucionalno osveščanje

Raziskave, ki so jih izvedli pomembni donatorji in skupine nevladnih organizacij, so pokazale, da nevladnim organizacijam za učinkovito delovanje ni potrebno le osveščati o temah, za katere se zavzemajo, le drugih, temveč morajo osveščati tudi same sebe. Gre za proces, ki je ločen od, vendar tudi povezan z osveščanjem o diskriminaciji. Ta proces je pogosto spregledan.

Nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z diskriminacijo, morajo razviti vzporedne strategije za lastno osveščanje, za osveščanje drugih o svojih ciljih kot tudi o obstoječih problemih diskriminacije, ki jih želijo odpraviti. Te strategije lahko vključujejo:

- Vzpostavljanje vidne prisotnosti organizacije z udeležbo na relevantnih sestankih in dogodkih ali s pridružitvijo odborom ali delovnim skupinam, ki se ukvarjajo s pomembnimi temami. Takšni dogodki so lahko idealni za srečanja in dogovarjanja za individualne sestanke z drugimi organizacijami, ki iščejo partnerje, kot tudi z donatorji, ki lahko neposredno financirajo storitve. Za pridobitev podpore vlade za aktivnosti (če takšno podporo potrebujejo) se lahko nevladne organizacije naslonijo na 14. člen Direktive Sveta 2000/78/EC in 12. člen Direktive Sveta 2000/43/EC.
- Povezovanje z drugimi organizacijami, to je z nevladnimi organizacijami, ki se prav tako ukvarjajo z diskriminacijo, četudi na drugačen način. Povezovanje lahko vključuje srečanja, usklajevanje dejavnosti in določanje prioritete.
- Pridobivanje materialov in tehničnih znanj – na primer:
 - pridobitev ali »izposoja« strokovnjakov na področju diskriminacije za nudenje tehnične pomoči;
 - vključevanje v usposabljanja;
 - vzpostavljanje partnerstev z drugimi organizacijami za namen izvajanja določenih programov;

- razumevanje razmerij med programi nevladnih organizacij in dolgoročnimi vladnimi programi. Za nevladne organizacije je pomembno, da so sposobne določiti položaj svojih aktivnosti v takšne širše programe. Nekatere nevladne organizacije se pogosto lažje lotijo nerešenih vprašanj, ponudijo alternativni vidik problemov in vzpodbudijo debato o temah, ki jih vlada še ni postavila v ospredje.

Ko si bodo nevladne organizacije izoblikovale profil, bodo bolj uspešno osveščale javnost o specifičnih področjih diskriminacije, za katere se zanimajo.

Osveščanje o enakosti

Kaj je namen osveščanja?

- Spreminjanje odnosov in vzorcev obnašanja z mobilizacijo podpore novim ukrepom in promoviranjem izvajanja načela enakosti.

Kdo so ciljne skupine?

- Javnost, žrtve ali potencialne žrtve, uslužbenci v javnem in zasebnem sektorju, ponudniki storitev (vključno z namestitvijo), izobraževalne ustanove, oblasti itd.

Kako se tega lotiti?

- Z nudenjem informacij, organiziranjem kampanj, izobraževanjem in usposabljanjem, z izvajanjem in objavljanim raziskav, z mreženjem in vzpostavljanjem zavezništov ter z medijskim delom.
- Z identificiranjem primerov zavestne in nezavedne diskriminacije, ki so se zgodili, posebno v primerih nečloveškega in ponižujočega ravnanja.
- S pojasnjevanjem razlogov, razumljivih in sprejemljivih za širšo javnost, zakaj je diskriminacija prepovedana in kakšen je pomen vključitve prepovedi diskriminacije v zakonodajo.
- Z osebnim pristopom k razumevanju, kako je občutiti diskriminacijo (to je izobrazevati ljudi o sočutju do diskriminiranih) in odmik od koncepta, da se diskriminacija dogaja drugim.
- Z zagotavljanjem informacij o:
 - zakonodaji, ki ureja pravice diskriminiranih;
 - zakonodaji, ki ureja iztoževanje teh pravic in še posebej o dolžnosti države, ki jo določata 12. člen Direktive Sveta 2000/78/EC in 10. člen Direktive Sveta 2000/43/EC, v skladu s katero je država dolžna širiti informacije o vsebini direktiv z vsemi primernimi sredstvi;
 - obstoječih sredstvih za zaščito ljudi pred diskriminacijo;
 - preventivnih ukrepov;
 - poteh za izpodbijanje ukrepov, ki kršijo proti diskriminacijsko zakonodajo;
 - podatkih o relevantnih organizacijah in organih, ki so bili ustanovljeni prav za namen delovanja na različnih področjih diskriminacije.

Različne metode osveščanja v širši skupnosti so opredeljene v delu »Znanja in orodja«.

4.2. Spremljanje (*monitoring*) / Vplivanje na razvoj politik in prava

Nevladne organizacije lahko igrajo pomembno vlogo pri spremljanju in vplivanju na razvoj politik in prava zaradi svojega edinstvenega neodvisnega položaja, preko katerega lahko organe oblasti opozorijo na težave in jim prenesejo svoje predloge za rešitev situacije. Nevladne organizacije morajo presoditi, ali so to aktivnosti, za opravljanje katerih so dovolj usposobljene (glej sekcijo Znanja in orodja).

Kaj spremljati?

- Izvajanje zakonodaje in ukrepov;
- prakse in odnose v določenih sektorjih (javna uprava, zaposlovanje, dostop do storitev);
- učinek ukrepov na ranljive skupine.

Kako to storiti?

- Z izvajanjem raziskav, zbiranjem podatkov in razvijanjem kazalcev.

Dobro spremljanje bo vodilo k relevantnim in zanesljivim informacijam in je predpogoj za učinkovito lobiranje.

Spremljanje z uporabo raziskav in lobiranjem lahko zajema:

- poskus vzpodbujanja vlade s pomočjo sestankov ali pisem ministrom in javnim uradnikom, da se pričnejo ukvarjati s problemi;
- odgovarjanje na posvetovalne dokumente;
- uporabljanje političnega procesa;
- obveščanje poslancev o problemih in ji poskušati pridobiti jih za vložitev zadev na dnevni red sej;
- priložnostno sodelovanje v vladnih organih - če je to primerno (na primer, sodelovanje v delovnih skupinah);
- sodelovanje z drugimi nevladnimi organizacijami na temah v zvezi z enakostjo;
- sodelovanje z relevantnimi forumi na temo enakosti in raznolikosti;
- spremljanje učinkov novih zakonov in če imajo novi zakoni nasproten učinek na določene skupine, kot bi ga morali imeti, sporočanje teh informacij vladi in drugim nevladnim organizacijam.

4.3. Podpora žrtvam

Podpora

Nevladne organizacije se morajo zavedati svoje sposobnosti nuditi podporo žrtvam diskriminacije. Za ta namen se lahko naslonijo na drugi odstavek 9. člena Direktive Sveta 2000/78/EC in drugi odstavek 7. člena Direktive Sveta 2000/43/EC.

Nekatere nevladne organizacije bodo imele znanja in sredstva za natančno svetovanje in podporo, vključno s pravnim zastopanjem. Druge nevladne organizacije bodo morda lahko pomagale žrtvam ugotoviti, ali obravnavanje, ki so ga bile deležne, predstavlja diskriminacijo, in jim pomagale z nadaljnim poizvedovanjem. Nekaterim

skupinam nevladnih organizacij bo morda primanjkovalo znanja in izkušenj, da bi sploh lahko postavile osnovno diagnozo in te bi morale žrtve nemudoma napotiti k tistim bolj kompetentnim za nudenje nasvetov in pomoči. Nevladne organizacije morajo biti previdne, da na tem področju ne poskušajo storiti več, kot so sposobne storiti. Zato je izvedba »revizije znanja« tako pomembna (glej Znanja in orodja).

Nevladne organizacije bi morale zagotoviti široko zasnovano podporo žrtvam diskriminacije. Pri tem nudenju podpore je treba vedno upoštevati občutljivost žrtev in razpon čustev, ki jih doživljajo (jeza, pomanjkanje samozavesti, nenaklonjenost razkrivanju ali ponavljanju doživetih žalitev – ustnih ali drugih, občutek osamitve, strah pred izgubo sredstev za preživljanje, strah pred povračilnimi ukrepi, strah pred viktimizacijo). Pri nudenju podpore je treba tudi upoštevati pričakovanja žrtve glede ukrepov, ki jih je možno izvesti.

Nudenje strokovne, a tudi sočutne podpore, je bistvenega pomena. Podporo je mogoče nuditi na različne načine, na primer:

- vzpostavitev klicne linije za pomoč, na kateri bodo delovali usposobljeni svetovalci, ki bodo beležili in spremljali primere diskriminacije;
- nudenje informacij žrtvam o njihovih pravicah v preprostem laičnem jeziku;
- nudenje strokovnih informacij in nasvetov žrtvam o najbolj primernih načinih za izpodbijanje diskriminacije, ki so jo utrpeli;
- nudenje realističnih informacij in nasvetov o verjetnih izidih postopkov s pritožbo;
- zagotavljanje (dostopa do) strokovnega svetovanja za pomoč pri (ponovni) zgraditvi samozavesti;
- povezovanje žrtev z drugimi žrtvami, če menijo, da jim bo to v pomoč;
- identificiranje ciljev, ki jih žrtve zasledujejo z vlaganjem pritožb in usklajevanje njihovih ciljev s cilji in politikami organizacije;
- vzpostavitev skupine pravnikov, ki lahko zagotovijo potrebno pravno znanje za izpodbijanje diskriminatornih dejanj (glej 13. člen Direktive Sveta 2000/43/EC in 9. člen Direktive Sveta 2000/78/EC);
- oskrbovanje s specialističnimi raziskavami in statističnimi podatki in nasveti na temo enakosti.

Poleg tega je v primerih diskriminacije pri zaposlovanju in delu morda možno delodajalca nasloviti na način, ki je za žrtve bolj sprejemljiv, če je organizacija na primer vzpostavila konstruktivno povezavo z organizacijo, v kateri se povezujejo delodajalci, ali z organi oblasti, kot je na primer inšpektorat za delo.

Postopki pred sodišči (*litigation*)

Obstajajo različne možnosti, ki jih lahko nevladne organizacije uporabijo pred sodišči za namen boja proti diskriminaciji:

- Uporaba storitev pravnikov, ki delajo neposredno za nevladne organizacije (bodisi da je njihovo delo plačano bodisi *pro bono*). Bistveno je, da ti pravniki pridobijo specialistična znanja in sposobnosti.

- Vzpostavitev skupine pravnikov, ki delajo z nevladnimi organizacijami in posedujejo relevantna znanja ter ki so voljni zastopati skupine ali posameznike.
- Vzpostavitev povezav z odvetniškimi družbami in spodbujanje le-teh k pridobitvi potrebnih znanj, da bodo lahko prevzele primere bodisi proti plačilu (če so sredstva na voljo) bodisi *pro bono*, če sredstev ni.
- Zagotavljanje dobrega poznavanja nacionalne zakonodaje, ki jo bo mogoče uporabiti v imenu žrtev, ki nimajo sredstev.
- Razvijanje politike posluževanja sodnih postopkov, ki bo primerna ciljem in politikam nevladne organizacije, pravnemu sistemu v državi in številu vloženih pritožb. Nevladna organizacija lahko vzpostavi strategijo uporabljanja sodnih postopkov, vzpostavi prioritete, za katere je uporaba sodnih postopkov nujna ali uporabi sodni postopke v vseh primerih. Vsaka od teh strategij ima svoje prednosti in pomanjkljivosti, vendar morajo biti v vsakem primeru kriteriji za sprejem primerov jasni tako organizaciji kot tudi žrtvam, ki se na organizacije obrnejo po pomoč.
- Uporaba postopkov pred sodišči (vključno s postopki ustavnih pritožb, kjer so možne) z zagotovilom, da nevladne organizacije uporabijo 9. člen Direktive Sveta 2000/78/EC in 7. člen Direktive Sveta 2000/43/EC.
- V primerih, ko gre za kazniva dejanja, povezana z diskriminacijo, kot so na primer spodbujanje k rasnemu sovraštvu, homofobičen napad, nasilje iz verskih motivov, z zagotavljanjem, da tožilstvo in preiskovalni sodnik prizadevno izvajata svoje naloge in uporabo pravnih sredstev, da se takšno izvajanje nalog zagotovi.
- Podpora žrtvi kot oškodovancu v kazenskih postopkih.
- Ko so bila storjena takšna kazniva dejanja in ko zoper storilce ni bila vložena obtožnica, svetovanje žrtvam glede možnosti, da lahko nastopijo kot zasebni tožnik, ko je to možno glede na pravni sistem, in zagotovitev pomoči pri tem, če jo žrtve potrebujejo.
- Vlaganje pritožb – skupinskih ali individualnih – na mednarodna telesa, kot na primer na Evropsko sodišče za človekove pravice – EKČP (še posebej na podlagi 12. protokola k EKČP, glej sekcijo Ključni koncepti), Odbor za človekove pravice pri Organizaciji združenih narodov (na podlagi Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah), na Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Odbor za socialne pravice pri Svetu Evrope na podlagi Evropske socialne listine, če je država sprejela njihovo pristojnost.⁴
- Zagotavljanje posredovanja predhodnih vprašanj na temo razlaganja direktiv EU sodišču ES s strani domačih sodišč (glej sekcijo Nacionalno pravo in postopki).

⁴ Iz tehničnega vidika so med zgoraj naštetimi postopki le postopki s pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice smatrani kot sodni postopki (litigation), vendar so vsi ti postopki kvazi-sodne narave in so zato vključeni v ta del besedila, namesto v del besedila, ki govori o Alternativnem reševanju sporov.

- Opozorjanje Evropske komisije na upravne prakse, ki kršijo direktive, z namenom sprožitve kršitvenih postopkov (*infringement procedures*) in zagotavljanje potrebnih informacij in podpore Komisiji, ko so takšni postopki sproženi.

Alternativno reševanje sporov (ARS)

ARS je posebej omenjeno v 7. členu Direktive Sveta 2000/43/EC in prvem odstavku 9. člena Direktive Sveta 2000/78/EC..

V državah članicah EU in Svetu Evrope ima ARS veliko različnih oblik in lahko vključuje pomiritev, mediacijo in arbitražo.

V nekaterih državah je ARS resnična alternativa sodnim postopkom. Stranki imata ponavadi dostop do usposobljenega mediatorja ali obojestransko dogovorjenega arbitra, ali skupine arbitrov, ki jim pomagajo pri oblikovanju obojestransko sprejemljivega dogovora, s katerim je spor oziroma postopek s pritožbo zaključen. Dogovor morda ne bo imel pravne moči (ne bo pravnomočen), lahko pa pogosto pripelje tako do rešitve spora na površju kot tudi do rešitve resničnega problema na bolj zadovoljiv način kot pa sama uporaba sodnega postopka. Če se katera od strank spora dogovora ne drži, lahko katerakoli stranka še vedno sproži postopek pred sodiščem.

V nekaterih sistemih postane takšen dogovor pravnomočen in je sodno izvršljiv, če se ga katera od strank ne drži.

Mnoge države v Srednji in Vzhodni Evropi so razvile bolj formalne sisteme, kot je mediacija, ki je urejena s posebnimi zakoni o mediaciji in ki vključuje tudi storitve sodnika kot mediatorja ali arbitra, ne da bi se zatekel k formalnim sodnim postopkom. Ponavadi so dogovori, doseženi na koncu takšne mediacijske razprave, zapisani pred sodiščem in izvršljivi. Če stranki ne moreta doseči dogovora, se še vedno lahko zatečeta pred običajno sodišče.

Včasih v državi obstaja več ARS sistemov, ki se lahko tudi prekrivajo.

Tako mediacija kot arbitraža sta postopka, ki zahtevata visko raven strokovne usposobljenosti. V mnogih državah so bile ustanovljene šole za mediatorje in arbitre z namenom doseči najvišje standarde usposobljenosti. Nevladne organizacije morda tudi same želijo pridobiti takšna znanja in svoje osebe predstaviti kot verodostojne mediatorje. Alternativno pa morda lahko vzpostavijo vsaj povezavo z usposobljenimi mediatorji ter uporabijo njihove storitve v primerih diskriminacije.

Drugi nacionalni in mednarodni ARS izvensodni postopki so prav tako lahko primerni, na primer pritožbe na urade ombudsmanov ali pošiljanje peticij na Evropski parlament.

5. ZNANJA IN ORODJA ZA BOJ PROTI DISKRIMINACIJI

Učni cilji za udeležence:

- raziskati znanja in orodja, ki jih nevladna organizacija kot telo civilne družbe potrebuje za boj proti diskriminaciji

5.1. Znanja

Nevladna organizacija mora izvesti »revizijo znanj« znotraj organizacije z namenom ugotoviti, kakšna znanja organizacija potrebuje za doseg svojih glavnih ciljev pri delu, ki ga opravlja za namen boja proti diskriminaciji, ter ugotoviti, kakšnih znanj ji primanjkuje za namen dosega teh ciljev.

Organizacija bo morala ugotoviti, ali že ima oziroma ali še mora pridobiti znanje in ekspertizo od:

- svojih zaposlenih,
- svojih članov,
- svojih povezav z drugimi organizacijami,

in sicer z ugotavljanjem, ali že ima oziroma ali še mora pridobiti katero od spodaj naštetih znanj (niso namreč vsa znanja potrebna za vse nevladne organizacije).

Namen revizije je identificirati znanja, ki jih vsaka posamezna nevladna organizacija potrebuje za izvajanje svojih glavnih dejavnosti:

- osebje s pravnimi znanji;
- osebje z znanji mediacije/arbitraže;
- osebje s sposobnostjo svetovanja;
- osebje s sposobnostjo usposabljanja;
- osebje z dobrimi sposobnostmi mreženja;
- osebje z dobrimi sposobnostmi za stike z javnostjo in komunikacijo;
- osebje z dobrimi poznavanjem političnih procesov;
- osebje z znanjem jezikov zaradi dostopa do mednarodnih virov in postopkov;
- osebje z izkušnjami z delom v medijih;
- osebje z znanjem oglaševanja;
- osebje z sposobnostjo zbiranja sredstev;
- osebje z znanjem o informacijski tehnologiji.

Kjer se ugotovi, da znanj primanjkuje, bo morala nevladna organizacija nadaljevati z ugotavljanjem načinov, kako odpraviti pomanjkanje znanj z:

- zaposlitvijo primerne osebja;
- angažiranjem primernih prostovoljcev;
- uporabo stikov z drugimi nevladnimi organizacijami na primer za namen usposabljanja, mentoriranja, izmenjave znanj ipd;
- zagotavljanjem primernih znanj npr. s pomočjo stikov z lokalnimi podjetji, strokovnjaki ali ponudniki izobraževanj;
- z zbiranjem sredstev, če je to potrebno.

5.2. Orodja

Nevladna organizacija bo morala izvesti »revizijo orodij« z namenom ugotoviti, katera orodja uporablja in katera bi še lahko uporabljala za namen doseganja svojih glavnih ciljev.

5.2.A Splošno

Kampanje

Politični prostor

Organizacija bi morala uporabiti lokalni in nacionalni politični prostor in postopke s političnimi kampanjami na določene teme (na primer za sprejem nove zakonodaje kot tudi za spremembe obstoječe zakonodaje tako, da bo ta pokrila širši krog ljudi in situacij) ali za odpravo diskriminacijskih praks.

Kampanje morajo biti usmerjene h politikom, lokalnim oblastem in drugim osebam, ki sprejemajo odločitve. Nevladne organizacije bi morale obveščati ministre o dejanskem dogajanju na področjih, ki so predmet kampanje. Organizacije bi morale javno povedati svoje mnenje o predlogih zakonov in zahtevati od oblasti in vladnih uradov, da primerno opravljajo svoje delo, s katerimi naj bi pomagali ljudem.

Širša javnost

Javnost je močno orodje, zato naj se kampanje odvijajo javno. Take kampanje bi morale vplivati na javno mnenje s stalnim informiranjem javnosti o problemih. Spreminjanje javnega mnenja je ključnega pomena za vsako kampanjo; namreč če je javnosti vseeno za določeno temo, bo kampanja brez pomena. Nadalje, če javnost ne uvidi, da je pravica ne biti diskriminiran osnovna, potem tega ne bodo uvideli niti politiki, ki računajo na glasove javnosti.

Mreženje (*networking*) in vzpostavljanje zavezništev

Vzajemno sodelovanje s ciljnim skupinami je pomemben del mreženja. Pogovor z relevantnimi skupinami in združenji (na primer, če se nevladna organizacija ukvarja z diskriminacijo zaradi starosti, naj se pogovarja z združenji, ki združujejo starejše) z namenom pridobiti njihovo mnenje je dober začetek. Mreženje v tej smeri bo pomagalo organizaciji vzpostaviti ažurno bazo podatkov z uporabnimi kontakti.

Poleg tega pa je mreženje z drugimi skupinami in organizacijami, ki imajo iste ali sorodne cilje v boju proti diskriminaciji, idealen način izmenjave znanj in informacij ter vzpostavljanja odnosov in kontaktov, kot tudi širjenja baze delovanja in krepljenja učinka vsake kampanje.

Nevladne organizacije lahko na primer povabijo druge organizacije, ki delujejo na podobnih področjih, k sodelovanju pri okroglih mizah, kjer se lahko dogovarjajo o lobiranju in kampanjah ter o izmenjavi informacij o projektih, na katerih delajo.

Taka skupna timska igra bo zniževala verjetnost podvajanja dela in truda (ter tudi stroškov) na istih področjih. To je pomembno, saj organizacije morda tekmujejo za ista sredstva. Ekonomska prednost skupnega dela in izmenjave znanj je v tem, da se sprostijo sredstva, ki so nato lahko porabljena na druge načine in za druge projekte, ki jih organizacije spet lahko izvajajo skupaj.

Vzpostavljanje zavezništev z drugimi sektorji bo zagotovilo boljši pretok informacij, boljša koordinacijo strategij, pridobiti pa bo mogoče tudi večjo podporo za protidiskriminacijske dejavnosti.

Z organizacijo lastnih seminarjev in s sprejemanjem povabil za sodelovanje na konferencah in dogodkih bo organizacija povzdignila svoj profil, izžarevala zavedanje o diskriminaciji in širila svojo bazo podatkov z novimi kontakti.

Vzpostavljanje zavezništev z drugimi skupinami civilne družbe, ki lahko sežejo dlje in globlje v politiko in gospodarstvo, kot so na primer sindikati, univerze in »think tanki«, potrošniške organizacije, mediji ipd., je prav tako pomembno.

Raziskave

Stališča nevladnih organizacij, ki bodo izpostavljena v kampanjah, pri delu z mediji ipd., morajo biti podprta s trdnimi raziskavami, izpeljanimi v skladu z visokimi strokovnimi standardi. Raziskovanje igra pomembno vlogo pri vplivanju na tiste, ki oblikujejo politike na najvišjih ravneh vlade.

Nekatere najboljše in najbolj učinkovite raziskave so izvedle nevladne organizacije, ki imajo ekspertizo, znanja in sredstva za izvajanja tega dela v skladu z visokimi strokovnimi standardi, ki jih je potrebno spoštovati. Mnogo nevladnih organizacij nima takih znanj in ne bi smele prevzeti takega dela. Raziskave nizke kakovosti lahko škodijo tako nevladni organizaciji kot tudi idealu, ki ga zasleduje. Namesto tega lahko nevladne organizacije k strokovni raziskavi prispevajo podatke, potrebne zanjo.

Zato mora organizacija premisliti o tem, ali poseduje potrebna znanja za izvedbo svoje lastne raziskave kot tudi, v skladu s sredstvi, ki so na voljo, kot tudi preučiti možnost, da naroči izdelavo raziskave pri strokovnjakih na določenih področjih, povezanih z diskriminacijo. Večje nevladne organizacije morda želijo voditi take zunanje raziskovalne projekte ter pripravljati poročila, ko so raziskave zaključene. Uporabna načina zbiranja informacij sta izvajanje anket o zavedanju in statistične analize z uporabo vprašalnikov.

Nevladna organizacija nato lahko zbere in izdela izčrpna raziskovalna poročila, osnutke ali krajše dokumente o ugotovitvah raziskave, dokaze in študije primerov, publikacije o politikah, redna glasila, statistične analize, povzetke ugotovitev in opise zbranih dejstev, ki jih lahko izda v obliki publikacij ali da na voljo na druge načine (na primer preko knjižnice na spletni strani).

Nekajkrat na leto lahko nevladna organizacija preko elektronske ali navadne pošte pošilja informacije o svojih raziskavah in statistične podatke na naslove skupin v njeni bazi podatkov.

To znanje bo pomagalo nevladni organizaciji razviti pilotske projekte za vpeljevanje teorije v prakso tam, kjer je to pomembno: znotraj skupnosti.

Mediji

V sedanji družbi, kjer je mišljenje pod nadzorom medijev, so mediji najbrž najmočnejše orodje za zagotavljanje splošnega zavedanja in vplivanje na javno mnenje. Delo z mediji je zato ključno in organizacija bi si morala kot prednostno nalogo zadati poiskati novinarje (na radiu, TV, spletnih straneh z novicami kot tudi tiskanih medijih) za pogovor in za delo z njimi. Prizadevati bi si morala posvetiti več časa in energije za izdajanje izjav za tisk in za spodbujanje tiskovnih kampanj za enakost in človekove pravice.

Mediji so prav tako lahko učinkovito orodje za objavo in širjenje relevantnih informacij. Organizacija bi morala zato uporabljati medije za informiranje in izobraževanje ljudi, s tem da bi morala s pomočjo določanja ciljnih skupin zagotoviti, da dosežejo prave ljudi.

V skladu s tem bi nevladna organizacija lahko premislila o naslednjih korakih:

- izdajanje izjav za tisk, ko lokalne oblasti ali vlada pričnejo izvajati nove ukrepe;
- izdajanje izjav za tisk, ko sodišča izdajo sodbe, ki so mejniki ali ki so vredne objave;
- organiziranje tiskovnih konferenc;
- vabljenje medijskih delavcev v medijih k udeležbi na rednih izobraževalnih tečajih, ki jih organizirajo nevladne organizacije;
- pisanje pisem časopisom za objavo;
- iskanje imen relevantnih novinarjev pri časopisih, televizijah, radijih, ipd., ki se ukvarjajo z diskriminacijo, in dodajanje njihovih imen v bazo podatkov s kontakti; in
- Spremljanje medijev z namenom odkrivanja netočnih informacij, pristranskih mnenj, diskriminatornih podob in stereotipov, in delo z mediji z namenom odprave le-teh.

Usposabljanje

Usposabljanje mora biti namenjeno celi vrsti različnih občinstev. Vsebina usposabljanja bo seveda odvisna od ciljne skupine (izvajalci predpisov, novinarji, šole ipd.).

Ko organizacija enkrat:

- pridobi svoj ugled (glej poglavje Tematski sklopi) in
- pridobi potrebno znanje za usposabljanje,

je v stanju ponuditi usposabljanje z namenom promocije enakosti.

Organizacija lahko premisli o izvajanju dobro oglaševanih seminarjev in delavnic, še posebej za, na primer, pravnike, sodnike, uradnike in lokalne oblasti, zaposlene v zasebnem sektorju in ponudnike storitev s pomočjo njihovih organizacij. Lahko premisli o ciljanju na posebne skupine, na primer tožilce v zvezi s spodbujanjem preganjanja kaznivih dejanj spodbujanja rasne nestrpnosti.

Del strokovnega znanja, ki ga organizacija lahko ponudi za namen izvajanja usposabljanja, je oblikovanje in nudenje materialov za usposabljanje in informacijskih paketov, ki lahko služijo kot dopolnilni način za širjenje informacij.

Način usposabljanja je odvisen od

- profila,
- ciljev in
- znanj nevladne organizacije.

5.2.B Informacijska tehnologija (IT)

Oblikovanje spletne strani

Vsaka nevladna organizacija bi morala premisliti o postavitvi svoje spletne strani. S previdnostjo mora premisliti o specifičnem namenu, ki naj bi mu spletna stran služila in pretehtati stroške in pridobitve. To je zelo praktična možnost tudi za majhne organizacije, še posebej v primerjavi z zahodno Evropo, kjer je oblikovanje, postavitvev in vzdrževanje spletne strani zelo drago.

Glej tudi spodaj o možni pomoči zunanjega IT strokovnjaka.

Upravljanje z znanjem

Eden glavnih problemov zelo zasedenih nevladnih organizacij je, da imajo na razpolago veliko količino zelo pomembnih informacij, ki se pogosto nahajajo v glavah ključnih sodelavcev. Ti pa pogosto pravijo, da so preveč zaposleni z aktivizmom, lobiranjem za spremembe ali ukvarjanjem z žrtvami, da bi si vzeli čas in zapisali svoje znanje in kakšne metode uporabljajo pri svojem delu. Ko so odsotni, drugi sodelavci ne morejo prevzeti njihovih nalog in ko zapustijo organizacijo, tam nastane velika informacijska praznina.

Nevladne organizacije morajo biti veliko bolj stroge glede ustanavljanja preprostih sistemov za zapisovanje informacij, do katerih imajo dostop vsi v organizaciji. To je lahko delno storjeno na tedenskih sestankih, na katerih je udeležba obvezna, tako da vsi vedo, kaj kdo dela, obstajati pa mora še dodatni sistem pisanja zapisnikov, vzdrževanja kontaktnih list, poročil rezultatov ključnih sestankov itd.

Različni sistemi za upravljanje znanja so za organizacijo pomembno orodje za učinkovito delovanje. Vzdrževanje baz podatkov s kontakti, pravnimi (in drugimi) precedensi in drugih relevantnih baz podatkov bo zagotovilo, da bo organizacija ohranjala organiziranost in ažurnost.

Organizacija mora biti sposobna v sistemu baz podatkov hraniti informacije o posameznikovih trenutnih in pred kratkim objavljenih raziskavah, obstajati pa mora tudi način za delitev in izmenjavo kontaktov in drugih informacij z drugimi.

Če se organizacija ukvarja s svetovanjem, pritožbami ali zastopanjem na sodišču, potem bo bistveni del njenega upravljanja z znanjem predstavljal sistem upravljanje s primeri, v katerem bo zabeležen vsak primer, ki se ga je organizacija lotila. Ta sistem

je lahko zelo preprost, saj bodo verjetno visoko razviti sistemi za upravljanje s primeri onkraj finančnih zmožnosti mnogih nevladnih organizacij.

IT je orodje, brez katerega ne more shajati nobena moderna organizacija. Nevladne organizacije bi morale natančno določiti svoje potrebe po IT in premisliti o drugih relevantnih IT programih, ki bi pomenili dodano vrednost njihovim storitvam in nadaljevanje njihovega potenciala. Očitno bo to pomenilo dodatne stroške, posebno če v organizaciji ni primerno usposobljenega osebja (glej sekcijo o znanjih). Morda bi lahko druga organizacija ali podjetje, s katerim je organizacija vzpostavila kontakt, nevladni organizaciji redno pošiljala IT strokovnjaka na posodo.

Povezave z EU

Nevladne organizacije bi morale Evropski komisiji zagotoviti informacije, ki dopolnjujejo, nadomeščajo in včasih kritizirajo in popravljajo informacije, ki so jih komisiji zagotovile nacionalne vlade v skladu z 19. členom Direktive Sveta 2000/78/EC in 17. člena Direktive Sveta 2000/43/EC.

Povezave z drugimi mednarodnimi organizacijami

Nevladne organizacije bi morale zagotoviti informacije relevantnim odborom v okviru na primer Evropske socialne listine, Konvencije o odpravi rasne diskriminacije, Konvencije o otrokovih pravicah, in Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, in sicer o ukrepih za boj proti diskriminaciji (ali pomanjkanju takih ukrepov), ki dopolnjujejo, nadomeščajo, in če je potrebno kritizirajo in popravljajo informacije, ki so jih tem odborom zagotovile nacionalne vlade (glej poglavje Nacionalni kontekst).

6. NACIONALNE STRATEGIJE

Razpravljaj o in sprejmi strategijo za zagotovitev učinkovitega izvajanja Direktive o zaposlovanju!

Razpravljaj in sprejmi strategijo za zagotovitev učinkovitega izvajanja Rasne direktive!